

250

MFN:29

**Rabies Outbreaks Reported in News Media of Nepal
From 1998 - 1999
(2054 - 2056)**

NHRC Library
Accession No. 34
Call No. ....

Compiled by :
Dr. Durga Datt Joshi
Mr. Mahendra Maharjan
Ms. Minu Sharma

**National Zoonoses and Food Hygiene Research Centre,
Tahachal, Kathmandu, Nepal.**

**2000
(2057)**

NHRC Library
Accession No. 34
Call No. ....

प्रस्तावना

नेशनल जुनोसिस एण्ड फुड हाईजिन रिसर्च सेन्टरले यसको स्थापना कालदेखि नै जनावरहरुबाट मानिसमा सर्ने रोगहरु (जुनोटिक रोगहरु) को विषयमा अनुसन्धतात्मक कार्यक्रमहरु तथा यसबारे जनचेतना जगाउने क्रियाकलापहरु गर्दै आइरहेको छ। यस्ता रोगहरुको सम्बन्धमा देशका सम्बन्धित निकायहरुले कसरी लिइरहेका छन् ? सञ्चार माध्यमहरुले के कति महत्वका साथ जनताहरु समक्ष ल्याइरहेका छन् भन्ने कुराको स्पष्ट मूल्याङ्कनको लागि दैनिक रुपमा प्रकाशित हुने मुख्य पत्रिकाहरु संकलन गरी जुनोटिक रोगहरुसंग सम्बन्धित लेख, रचनाहरु तथा समाचारहरुलाई समावेश गरेर यी सानो पुस्तिका तयार गरिएको छ। यस रिसर्च सेन्टरले दैनिक रुपमा संकलन गर्ने राष्ट्रिय पत्रिकाहरुमा, गोरखापत्र, राइजिङ्ग नेपाल, कान्तिपुर तथा काठमाण्डौं पोष्ट पर्दछ। यसको अलावा अन्य साप्ताहिक एवं मासिक पत्रिकाहरु मुख्य तथा चारवटा देशका महत्वपूर्ण जुनोटिक रोगहरु पर्दछ, जापनिज इन्सेफलाइटिस, कालाज्वर, रेविज र स्नेक बाइट।

यस संकलित पुस्तिकामा कुकुरसंग सम्बन्धित रोचक लेख रचनाहरुको साथसाथै कुकुर, स्याल, विराला तथा रेविज रोग लागेका घरपालुवा जनावरहरुको टोकाईबाट देशका कुनै पनि ठाउँमा भएका घटनाहरु जुन दैनिक समाचार पत्रहरुमा प्रकाशित भएका छन्, त्यसलाई समावेश गरिएको छ। यसमा २०५४।२०५५ र २०५५।२०५६ अर्थात १९९८ र १९९९ मा प्रकाशित पत्रपत्रिकाहरुबाट रेविज रोग संग सम्बन्धित समाचारहरु समावेश गरिएको छ।

कुकुरलाई नेपालमा दैवि वाहनको रुपमा धार्मिक महत्व दिइरहेका छन् भने काठमाडौं लगायत देशका विभिन्न स्थानहरुमा मानिसहरुको कुकुर पाल्ने रहर पनि बढ्दै गइरहेको छ। एकातिर मानिसहरुले घरको सुरक्षाको दृष्टिकोणबाट यात शौखको हिसाबबाट कुकुर पाल्दै आइरहेको छ भने अर्कोतिर फोहोरको उचित व्यवस्था गर्न नसक्नुको कारणबाट भुस्याहा कुकुरहरुको संख्यामा पनि बृद्धि हुदै आइरहेको छ। काठमाडौं लगायत देशका अधिकांश जनताहरुमा कुकुरलाई एण्टी रेविज सुई दिनु पर्ने लगायत रेविज रोग सम्बन्धि जनचेतनाको अभाव खत्की रहेको छ। जसको फलस्वरुप गाउँ घरका अशिक्षित मान्छेहरु तथा शहरका शिक्षित मानिसहरु पनि रेविजको कारण अकाल मृत्यूका शिकार भइ रहेका छन्।

आशा छ यस संकलित पुस्तिका कुकुर तथा रेविज रोग सम्बन्धि काम गर्ने विशेषज्ञहरुको लागि आवश्यक पुस्तिका सिद्ध हुने छ भने देशमा रेविज रोग नियन्त्रण सम्बन्धि काम गर्ने स्वास्थ्य कार्यकर्ताहरुको लागि रेविज रोगको कारण हुने मृत्युदर घटाउन सहायक सिद्ध हुने छ। यसको अलावा सम्बन्धित निकायहरुले सत्य र तथ्य घटनाहरुलाई नियमित रुपमा सञ्चार माध्यमहरुलाई उपलब्ध गराउनुपर्ने तथा संचार माध्यमहरुले पनि सत्य र तथ्य समाचारहरुलाई जनतासमक्ष प्रकाशित गरिदिनु पर्ने आवश्यकता बोध गराउन मद्दत पु-याउने छ।

अन्तमा यस पत्रपत्रिकाहरुबाट संकलित कुकुरको टोकाई सम्बन्धि पुस्तिका तयार पार्न सहयोग गर्नु हुने जुनोसिस रिसर्च सेन्टरमा कार्यरत सम्पूर्ण स्टाफहरु खास गरेर श्री स्वयंम प्रकाश भण्डारी र मीना दाहालहरुमा धन्यवाद गर्दछु।

डा. दुर्गादत्त जोशी
निर्देशक

नेशनल जुनोसिस एण्ड फुड हाईजिन रिसर्च सेन्टर
ताहाचल काठमाडौं

NHRC Library
Accession No. 34
Call No. ....

Preface

National Zoonoses and Food Hygiene Research Centre is dedicated conducting research and public health related awareness activities on zoonotic diseases since its establishment. This small compilation is prepared collecting news, articles related to zoonotic diseases published in National daily Newspapers which helps to analyse clearly the information dissemination system regarding the zoonotic diseases in the country. This research centre collects mainly four National daily Newspapers, Gorkhaptra, Rising Nepal, Kantipur and Kathmandu post. Besides these other weekly and monthly Newspapers are also collecting regularly. This centre collects the information related to Japanese Encephalitis, Kala-azar, Rabies and Snakebite, four main zoonotic diseases of country.

This compilation includes interesting articles related to dog and information related to dog, Jackal, cat and rabid domestic animal bite cases published in National daily Newspapers during 1998 & 1999.

People worship dogs in Nepal as they are the vehicle of God and Goddesses hence it is religiously important pet animal. The interest of keeping pet dogs is increasing day by day in every places of country including Kathmandu. In one way people are keeping dogs for protection of house as well as for their entertainment while in another way the street dog population is increasing due to unmanaged garbage. The lack of awareness on rabies disease and anti-rabies vaccination of dogs, illiterate population of rural villages including literate population of capital are in high risk of morbidity and mortality due to rabies.

It is hoped that this compilation will definitely be an important reference material for dog or rabies specialists and planning officers of the country. Besides this it also emphasizes for authority peoples to disseminate the truth information regularly for News media and also must prioritize the publication of truth information regarding zoonotic diseases by News media to disseminate the public.

Last but not the least I am very much thankful to all the staffs mainly Mr. Swyam Prakash Bhandari and Ms. Meena Dahal of NZFHRC for their innumerable helps during this compilation of dog bite cases.

Dr. D.D. Joshi

Director

National Zoonoses and Food Hygiene Research Centre
Tahachal, Kathmandu, Nepal.

कुकुरको टोकाई सम्बन्धि पत्र पत्रिकाहरुमा प्रकाशित
समाचारहरुको संकलन - २०५४।२०५५

**News Collections on Dogbite Cases from Published
News Papers - 1998**

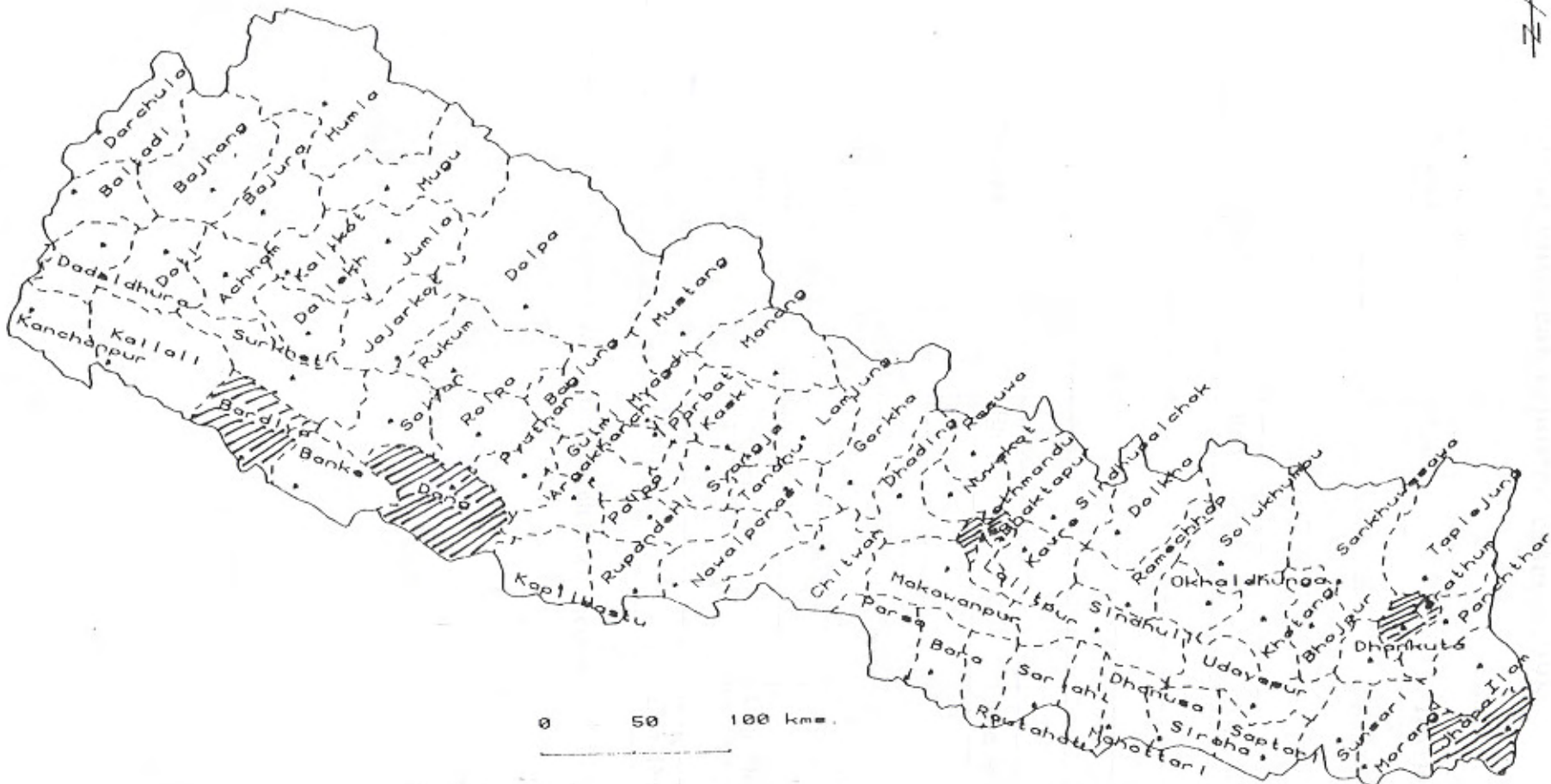

Rabies 1998

पे. नं.	शिर्षक	रिपोर्ट गरेको स्थान	मिति	स्रोत
१	Rabies scourge		9 Dec., 1998	Rising Nepal
	Four die of rabies	Deukhuri	11 Dec., 1998	Kathmandu Post
	Stray dogs	Rajbiraj	25 Dec., 1998	Rising Nepal
२	Plan to check canine population	Kathmandu	25 Jan., 1998	Rising Nepal
	KMC to curb stray dog problem	Kathmandu	14 July, 1998	Kathmandu Post
३	कुकुर नियन्त्रण अभियान शुरु	काठमाडौं	२०५५।३।३१	गोरखापत्र
४	भुस्याहा कुकुर नियन्त्रण गरिने	काठमाडौं	२०५५।३।१२	गोरखापत्र
	उपत्यकामा मात्र १ लाख १४ हजार भुस्याहा कुकुर	काठमाडौं	२०५५।३।१६	कान्तिपुर
	भुस्याहा कुकुर नियन्त्रण कार्यक्रम शुरु	काठमाडौं	२०५५।३।३०	कान्तिपुर
५	Bombay stray dogs win stay of execution	Bombay	19 Aug., 1998	Kathmandu Post
	About 100 die of every year of Rabies	Kathmandu	22 Sep., 1998	Kathmandu Post
६	Dead dogs foxes apparently contaminated Sydneys water	Sydney	2 Aug., 1998	Kathmandu Post
७	Dogs and their physiology		18 Aug., 1998	Rising Nepal
८	A dog's tale		26 June, 1998	Rising Nepal
९	गुलेरियामा बहुलाहा कुकुर आतङ्कक	गुलेरिया	२०५५।८।५	कान्तिपुर
	बहुला कुकुरको टोकाईबाट ४ जनाको मृत्यु	देउखुरी	२०५५।८।१३	कान्तिपुर
१०	U.S. dogs kill 20 every year	Washington	8 Jan., 1998	Rising Nepal
	There die of rabies in Tehrathum	Teharthum	14 Feb., 1998	Rising Nepal
११	रेविज रोग र यसबाट बच्ने उपाय		२०५५।२।२३	कान्तिपुर

पे. नं.	शिर्षक	रिपोर्ट गरेको स्थान	मिति	स्रोत
१२	भुस्याहा कुकुरको टोकाइको राजधानीमा उपचार भएन	काठमाडौं	२०५५।४।१८	कान्तिपुर
	रेविजको सुई लिएर मरेको व्यक्ति अपवाद भएको अस्पतालको दावि	काठमाडौं	२०५५।४।२१	कान्तिपुर
१३	Man dies from rabies despited taking vacine	Kathmandu	3 Aug., 1998	Kathmandu Post
१४	Man who died of hydrophobia despite vaccine had taken alcohah	Kathmandu	6 Aug., 1998	Kathmandu Post
१५	रेविजवाट प्रतिवर्ष १०० जनाको मृत्यू	काठमाडौं	२०५५।६।६	कान्तिपुर
१६	स्वास्थ्यकर्मी हरुलाई तालिम	काठमाडौं	२०५५।३।२	गोरखापत्र
	रेविजवाट नेपालमा प्रतिवर्ष १०० जनाको मृत्यू	काठमाडौं	२०५५।६।६	गोरखापत्र
१७	Dogs beware of sterilization	Kathmandu	10 Apr., 1998	Rising Nepal
१८	Roast dog for meal	Hongkong	28 Feb., 1998	Rising Nepal
१९	Rabies : the most Feard		15 May., 1998	Rising Nepal
२०	Cool dog	Sydney	1 Aug., 1998	Rising Nepal
२१	Stray dogs pose rabies menace	Kakarvitta	31 Jan., 1998	Kathmandu Post

NEPAL

 Rabies Reported Districts

Rabies outbreak reported cases - 1998

VDC/Municipality	District	Zone	Development Region
Tribhuvan (Mun)			
Tulsipur VDC			
Laxmipur VDC			
Saudiyar VDC	Dang (Deukhuri)	Rapti	Mid. West. Dev. Reg.
Chaulahi VDC			
Tarigai VDC			
Gobardiha VDC			
Gulariya (Mun)	Bardiya	Bheri	Mid. West. Dev. Reg.
Khamlung VDC			
Gyaku VDC	Tehrathum	Koshi	East. Dev. Reg.
Lazimpat (KMC)	Kathmandu	Bagmati	Cen. Dev. Reg.
Kakarvitta	Jhapa	Mechi	East. Dev. Reg.

Note : Affected areas mainly Central, Eastern & Western Development Region.

Rabies :

The rabies virus is a bullet-shaped RNA virus belonging to the genus Lyssavirus, family Rhabdoviridae. The classic rabies viruses are divided into the "street viruses" and the "fixed viruses." streetvirus refers to virus that has been recently isolated from animals and has not undergone modification in the laboratory. Fixed virus, by contrast, refers to strains adapted to the laboratory animals by serial intracerebral passages; they have a short incubation period, of only 4 to 6 days and do not invade the salivary glands. the WHO Expert Committee on Rabies has pointed out that, under certain conditions, the fixed virus can be pathogenic for man and animals. There are two epidemiological rabies cycles distinguished in between urban and wild in Nepal. Most human cases recorded in cities of Nepal are due to bites of rabid dogs. The following data are taken only from published news media and not from the actual national total recorded cases in different hospitals.

Morbidity and Mortality records of human Rabies in Nepal published in different news papers during 1998.

District	Total dog bite cases	Post exp. treated cases	%	Death	%
Dang	100	96	99.5	4	0.5
Kathmandu	5	4	80	1	20
Tehrathum	30	27	90	3	10
Gularia	50	50	100	0	0
Total	1085	1077	99	8	1

Sources: All daily publication issues of Gorkhapatra, Rising Nepal, Kantipur, Kathmandu Post during 1998.

- NB: There are under recorded and reported death due to Rabies in Nepal but according to Communicable Diseases Control Center 29,000 people received ARV per year and about 150-200 patients die of rabies per year in Nepal.
- On an average around 60 to 65 persons received daily ARV from Teku Hospital, Kathmandu.
- On an average around 18 to 19 persons received daily ARV in Hetauda Hospital Makwanpur.
- According to the WHO report, around 20 lakhs (20,00,000) persons receive ARV per year in the world out of them around 50,000 persons die due to rabies.

Rabies Scourge 1998

^{DEC. 9. 1998}
 R^NTHOUGH with the end of summer diseases like measles, diarrhea, gastro-enteritis and meningitis have more or less subsided, a deadly disease, rabies, seems to be troubling the Hetauda people even in these cool winter days. As per news, two persons have already succumbed to rabies, a disease due to rabid dog bites. More worrying is that every day 20 to 25 people come to Hetauda hospital for treatment. Though rabies is a preventable disease, many people fall prey to it every year in the country. The main reasons being the lack of information concerning this dreaded malady, failure to seek timely treatment and unavailability of anti-rabies vaccine in the local health centres and hospitals. According to the Department Of the Health Services(DHS), anti-rabies vaccines for humans are available only in 46 districts whereas for animals they are available in 50 districts. Thus it seems that the hospitals and health centres of 29 districts totally lack anti-rabies vaccines and have to rely on DHS for the vaccines. While the need to avail anti-rabies vaccines to all parts of the country is always there, it is reported that though 18,000 to 20,000 people in the country take anti-rabies vaccines every year yet more than 100 succumb to rabies within a year.

In the case of Hetauda, which is not lacking in medical services, the reason could be the inability of the authorities to cope with the rapid increase in the population of stray dogs. By killing stray dogs the spread of rabies can be controlled. Another way of containing this deadly scourge is to make it mandatory to have all pet animals vaccinated against rabies. Herein, the municipalities as well as the VDCs can play an important role in preventing the spread of rabies by killing all stray dogs in their areas. Similarly, all district hospitals and health centres must be equipped with suitable storage facilities to keep anti-rabies vaccines. Also, rabies awareness campaigns must be launched in a sustained manner if the spread of this deadly scourge is to be reasonably contained.

Rising Nepal 9 Dec. 1998

Four die of rabies

^{11 DEC 1998}
 K^R DEUKHURI, Dec 10 (PR)- Four people have died of rabies although they were given anti-rabies injection, according to Senior Health Assistant of Mahendra Hospital R.D. Shah.

About 500 to 600 people had come to the hospital after they were bitten by mad dogs a few months ago in Dang.

Those who died even after receiving anti-rabies injection from the hospital are Dil Bahadur Rawat of Tribhuvannagar municipality-6, Tika Bahadur Dangi of Tribhuvannagar municipality-3 while two victims of rabies died in Tribhuvannagar municipality-6 and Kanariya in Saudiyar VDC.

When asked why people who had received anti-rabies injection had died, he said that people may die if their resistance or power to fight against the germs is weak and the germs of rabies are more powerful.

People are still coping with the menace of mad dog bite in different areas including Tribhuvannagar municipality, Tulsipur municipality, Laxmipur, Chaulahi, Saudiyar, Tarigai and Gobardiha VDCs.

Kathmandu, 11 Dec. 1998

Rising Nepal 25 Dec 1998

R^N Stray dogs

Rajbiraj, (RSS): 25 DEC 1998
 Rajbiraj Municipality since two days back started a campaign of killing stray dogs with the objective of getting rid of the "dog menace" in the town.

According to municipality sources, the campaign has been launched to prevent the spread of rabies.

Plan to check canine population

BY A STAFF REPORTER

Kathmandu, June 24:

The Kathmandu Municipal Corporation and the Mt. Everest Kennel Club have joined hands to control the ever growing canine population.

A pilot project is being launched shortly to register dogs that are kept as pets by the city dwellers, identify homeless canines and devise a long term action plan to control the multiplication of stray dogs which jeopardise human health.

The necessity of the project was felt after discovering that the consumption of Rabies injection at the District Animal Health Services Center was negligible and the entire canine population in Kathmandu had not been given the injection.

Dr. Baburam Gautam, Chief of the Public Health Department of the Corporation, said that the project aims at minimising the economic loss incurred while seeking

treatment after being bitten by a dog, saving Kathmandu from the health hazards created by the stray dogs and carrying out research on the species of dogs that are gradually disappearing.

According to the Corporation sources, castration of dogs has been identified as an effective means of cutting down the unwanted increase in the number.

"The present project which is being launched under two phases aims at registering around twelve thousand dogs in the Kathmandu Municipal Corporation alone," Suresh Shah, President of the Mt. Everest Kennel Club said.

Dr. Gautam said that around ten thousand dogs were being killed each year.

"The necessity of a project of the present kind was deemed necessary as the canine population did not decrease despite the killings."

It was found that fifty per cent of the dogs were very

sensitive and avoided going near to the poison used for killing, Gautam said.

Under the first phase, around seventy people already trained by the club will pay home visits and register the dogs which are kept as pets.

During registration a numbering tag will be given along with a card for keeping the health record of the dog. A book on efficient dog management will be provided to the dog owners and the dogs will be given medicines for worms free of cost, said Shah.

Shah said that the dog owners will be charged an annual sum of one hundred rupees for the service provided.

The club will also pay home visits to inject dogs against Rabies and Distemper. The survey and registration work under the first phase will continue for four months.

Under the second phase the stray dogs will be controlled

See CANINE, Page 7

and eradicated. The stray dogs will be killed if deemed necessary and castration will be carried out to control the growth in the canine population, Shah said.

Kathmandu
14 July

best
1998

KMC to curb stray-dog problem

14 July 1998 KP

By a Post Reporter

KATHMANDU, July 13 - The residents of the capital city have a reason to cheer. The Kathmandu Metropolitan City (KMC) is taking initiatives to control the problematic stray-dogs of the town.

And even those with pets have no reason to worry that their pet-dogs will be cared.

Those who really care about their puppies can immediately rush their pets to the Mount Everest Kennel Club (MEKC) at Old Baneshwor to have them registered. The club began the registration work today following its inauguration by the Mayor of the capital city, Keshav Sthapit.

The joint venture between the municipality and the Club pledges to bring an end to the increasing problem of stray-dogs in the capital and start afresh with well-managed dog keeping.

MEKC will hang a tag on the pet's neck and provide the owner

with necessary counselling on proper dog-keeping in addition to a guide book: owner's dog-keeping manual.

A study conducted by Veterinary Association found the number of stray-dogs and pet-dogs in Kathmandu to be 114 thousand and five thousand, respectively. One in every five homes here keeps a dog but because of the lack of proper care and management, the dogs in most cases turn stray. And these dogs are responsible for most of the night accidents on the road, traffic police say.

"The citizen of the capital must be serious and aware of this problem", mayor Sthapit told the inauguration of the Club. "Problem of stray-dogs is one of the many errant that has been disturbing us."

According to the club chairman, Suresh Shah, the club plans to finish the registration task of all the pet dogs in the capital within the next four months.

Altogether 70 volunteers from the club will visit from door to door to call for registration in wards 10, 34 and 35 as part of the project in the preliminary phase.

KMC's responsibility during the first phase will be to work for the dissemination of the programme objectives. During the second phase, KMC will arrange the finances while MEKC will gather all the stray-dogs from the town which will either be killed or sterilized.

"Whether to kill the dogs or to sterilize them depends upon the health condition of the dogs", said Dr Babu Ram Gautam of the metropolis' public health department. "We will kill unhealthy dogs and sterilize healthy males. The purpose at first is to keep the dog population constant."

KMC claims that it has been killing between five to ten thousand stray-dogs since the last few years but the problem has never been solved mainly because of the high rate of fertility and productivity of the dogs.

गौरखापत्र ३१ अक्टूबर २०१५

कुकुर नियन्त्रण अभियान शुरु

गौरखापत्र समाचारदाता

काठमाडौं, असार ३० गते ।

काठमाडौं महानगरपालिका र एभरेष्ट केनस क्लबले संयुक्तरूपमा महानगरपालिका भित्रका घरपालुवा कुकुरलाई व्यवस्थित गर्ने र भुस्याहा कुकुरलाई नियन्त्रण र निर्मूल गर्ने अभियानको शुरुवात गरेको छ ।

काठमाडौं महानगरपालिकाका प्रमुख केशव न्यौपानेले तिनै एक समारोहबीच भाँटे कुकुरको घाटीमा ट्याग लगाई उक्त कार्यक्रमको शुभारम्भ गर्नुभयो । सो अवसरमा महानगरपालिकाका प्रमुख न्यौपानेले सम्पूर्ण महानगरवासीमा सहयोगका लागि आग्रह गर्नुभयो ।

काठमाडौं महानगरपालिका वडा नं १० का अध्यक्ष गिरधरकुमार श्रेष्ठको संस्थापित्वमा भएको उक्त कार्यक्रममा काठमाडौं महानगरपालिका जनस्वास्थ्य विभाग प्रमुख डा. वादुराम चौदरी र एभरेष्ट

केनस क्लबका अध्यक्ष सुरेश साहले कार्यक्रमको महत्त्वमाथि चर्चा गर्नु भएको थियो ।

दुई चरणमा गरी सम्पन्न गरिने मध्य राखिएको सो कार्यक्रमको पहिलो चरणमा घरपालुवा कुकुरको दता एवं सभै गर्ने र दोस्रो चरणमा स्वस्थ भुस्याहा कुकुरलाई परिवार नियोजन गर्ने एवं अस्वस्थ कुकुरलाई मार्ने कार्यक्रम रहेको छ ।

गोरखापत्र, १२ असार २०५५

भुस्याहा कुकुर नियन्त्रण गरिने

०५५।३।१२

①

गोरखापत्र समाचारदाता

चरणबद्धरूपमा सञ्चालन

नौ सम्मेलनमा महा-

काठमाडौं, असार ११ गते । काठमाडौं, महानगरपालिका तथा माउण्ट एभरेष्ट केनल क्लबको संयुक्त आयोजनामा घर-पालुवा कुकुरको व्यवस्था तथा भुस्याहा कुकुरको नियन्त्रण कार्य योजना सञ्चालन हुने भएको छ ।

सो कुरा आज यहाँ आयोजित पत्रकार सम्मेलनमा बताइएको हो । उक्त सम्मेलनमा अनियन्त्रित ढंगबाट कुकुर पाल्ना रेबिज रोगको प्रकोप तथा शहरी वातावरणमा समेत दुष्प्रभाव पर्नसक्ने भएवाट यसलाई निर्मूल पार्न आवश्यक भएको कुरा जनाइएको छ ।

गरिने उक्त योजनाको प्रथम चरणमा घर पालुवा कुकुरको दत्ता गर्ने, नम्बर द्याग दिने, उचित मूल्यमा घरघरमा रेबिजावरोध खोप सुविधा उपलब्ध गराउने, स्वास्थ्य परीक्षण, तिः शुल्क जुकाको औषधि खुवाउने तथा कुकुर-पालन पुस्तिका वितरण गर्ने कार्यक्रम रहेको कुरा विज्ञान जनाइएको छ ।

दोस्रो चरणको कार्यक्रम अन्तर्गत भुस्याहा कुकुर मार्ने, घर-पालुवा कुकुरमा अनावश्यक बच्चाहरू क्लबले स्याङ्गे व्यवस्थित गर्ने तथा परिवार नियन्त्रण गर्ने कार्य गरिने भएकी छिन् ।

नगरपालिकाले प्रत्येक वर्ष १० हजारदेखि १५ हजारसम्म भुस्याहा कुकुर मारिने गरेको भए पनि हालसम्म नियन्त्रण हुन सकेको कुरा स्पष्ट पारियो ।

उक्त कार्यक्रममा क्लबका अध्यक्ष सुरेश शाहले काठमाडौंमा जवाशरी रूपमा कुकुर पालन बढ्दै गएकोले यसलाई नियन्त्रण र व्यवस्थित गर्ने योजना अधिभारिएको उल्लेख गर्नुभयो ।

भुस्याहा कुकुर नियन्त्रणका लागि प्रत्येक वर्ष महानगरपालिकाले करिब रु. दुई लाख खर्च गर्दै आएको छ । तर, कुकुर निर्मूल हुनुको साथै बढ्दै गइराखेको जनाइएको छ ।

कान्तिपुर १६ असार २०५५

उपत्यकामा मात्र १ लाख १४ हजार भुस्याहा कुकुर

काठमाडौं, १५ असार (कास)- अव्यवस्थित कुकुरहरूको संख्यामा आएको बृद्धिले जनस्वास्थ्यमा नकारात्मक प्रभाव पारिरहेको समय उपत्यकाभित्र १ लाख १४ हजार भुस्याहा कुकुर भएको अनुमान गरिएको छ ।

भेदनी एसोसिएसनले आकलन गरेको कुकुरको उक्त संख्यामा उपत्यकाभित्र व्यवस्थितरूपमा पालिएको कुकुरहरूको संख्या समावेश गरिएको छैन ।

उपत्यकाभित्र व्यवस्थितरूपमा पालिएको कुकुरहरूको संख्या ५ हजार छ । २०४३/४४ सालमा कुकुरले टोकेर एन्टीरेबिज भ्याक्सिन लिन जनस्वास्थ्य शाखा, टेकु पुगे व्यक्तिहरूको संख्या २ हजार ३ सय ७६ थियो ।

एक अध्ययनअनुसार काठमाडौंमा हरेक ५ बटा घरमध्येमा एक घरमा कुकुर पालिएको छ । कम हेरचाह, उचित व्यवस्थापनको अभाव एवं छुट्टापनले गर्दा अधिकांश घरपालुवा कुकुरहरू भुस्याहा कुकुरकै श्रेणीमा पर्छन् ।

नगर क्षेत्रभित्र राति हुने दुर्घटना प्रमुख कारक कुकुर रहेको कुरा उपत्यका ट्राफिक प्रहरी कार्यालयले केही दिनअगाडि सार्वजनिक गरेको थियो ।

काठमाडौं महानगरपालिकाले २०४४ सालदेखि सञ्चालन गरिएको भुस्याहा कुकुर नियन्त्रण कार्यक्रमअन्तर्गत सन् १९७३ जेठ १५, कुकुरलाई मारेको दाबी गरेको छ ।

छाहा कुकुरको समस्याबाट महानगरपालिकाबासीलाई राहत दिन माउण्ट एभरेष्ट केनल क्लब एवं महानगरपालिकाले संयुक्तरूपमा कुकुरको व्यवस्थित विकासको कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने भएका क्लबका सुरेश शाहले बताए ।

कान्तिपुर, २० असार २०५५

भुस्याहा कुकुर नियन्त्रण कार्यक्रम सुरु

काठमाडौं २९ असार (कास)- भुस्याहा कुकुर नियन्त्रण एवं घरपालुवा कुकुरको संरक्षण गर्ने उद्देश्यले काठमाडौं महानगरपालिका र माउण्ट एभरेष्ट केनल क्लबको संयुक्त आयोजनामा संचालित परियोजनाको पहिलो चरणको कार्यक्रम सोमबारदेखि सुरु भएको छ ।

कार्यक्रमअन्तर्गत घरपालुवा कुकुरको

समे, दत्ता एवं स्वास्थ्य रेकर्ड काईसहितको व्यवस्थित कुकुरपालन पुस्तिका दिइनेछ । दत्ता गरिएका कुकुरहरूलाई पहिलो पटक निःशुल्क जुकाको औषधी ख्वाइनेछ । क्लबले सेवा शुल्कबाट प्रति कुकुर बर्षी एक रुप लिनेछ । केनल क्लबले जनाएअनुसार क्लबले न्यून मूल्यमा रेबिज, डिस्टेम्परविस्टको खोप कुकुरपालकहरूको घरमा गएर दिनेछ । क्लबका

अध्यक्ष सुरेश शाहका अनुसार पहिलो चरणकोसमे र दत्ता कार्यक्रम चार महिनाभित्र समाप्त हुनेछ । निकट भविष्यमा गरिने दोस्रो चरणको कार्यक्रममा भुस्याहा कुकुरको नियन्त्रण र निर्मूल गरिने मुख्य लक्ष्य रहेको छ । एक तथ्याङ्कअनुसार काठमाडौंमा व्यवस्थितरूपले पालिएका कुकुरको संख्या मात्र ५ हजार रहेको छ भने भुस्याहा कुकुरहरू एक लाख १४ हजार जति छन् ।

Kathmandu post 19 Aug. 1998

Bombay stray dogs win stay of execution

K.P. 19 Aug 1998

BOMBAY, Aug 18 (AFP) - A Bombay court has granted the city's stray dogs a 15-day stay of execution from plans by local authorities to eradicate rabid canines, reports said Tuesday.

The court ordered the Bombay Municipal Corp. (BMC), which runs this city of 12 million people, to explain how it proposed to distinguish rabid dogs from healthy strays. Several animal lovers groups and other private organisations had taken the case to court ahead of the BMC's plans to restart the culling of strays on Monday — more than four years after the practice was outlawed.

One such group, the Viniyog Parivar Trust, said the BMC had spent 10 million rupees (256,000 dollars) in 1994 killing stray dogs in mass electrocution chambers.

"The practice of electrocution was inhuman and violated the provisions of the Prevention of Cruelty to Animals Act, 1960.

So this practice was stopped in

January 1994," the trust said. After the culling was halted, several animal rights organisations were given the task of sterilizing strays.

Animal rights activist Felix Wessinger said between 7,000 and 8,000 dogs were being sterilised every year in the city — more than the 5,000 target figure set by the BMC. "These stray dogs are still around because 60 percent of the human population of Bombay live in slums. Sterilisation of stray dogs should be done if the dog population has to be reduced," Wessinger said.

BMC health committee chief Tara Singh said the plan to resume killing strays had been drawn up in response to a large number of public complaints about dog bites.

"We will set at rest all doubts raised by the animal rights activists in the courts. There is a provision in the law for killing dogs and we are going by the rules. Who are these organisations to dictate terms to us," Singh said.

Kathmandu post 1998

About 100 die every year of rabies

Kathmandu post 1998

KATHMANDU, Sept. 21 (RSS) - About 100 people die untimely deaths in Nepal every year because of rabies, the oldest disease known to mankind and also a deadly one.

Statistics reveal that in Nepal, about 20,000 people take anti-rabies vaccines every year.

Rabies has been a serious problem in densely populated areas such as the Terai districts, the inner Terai and the valley. People come for vaccination against rabies mostly in the months of Bhadra, Ashoj, Falgun and Chaitra, it is learnt.

According to the directory for Rabies Surveillance and Prevention published by the Epidemiology and Disease Prevention Division of the Department of Health Services, eight persons out of every 10,000 in Nepal complain of dog-bites.

According to an estimate of the World Health Organisation, more than two million people undergo vaccination against

rabies and about 50,000 die untimely rabies induced deaths annually.

Rabies infection takes place through bites by carnivorous or rabid animals, or through contact with their saliva or old injuries. From past experience it is known that persons contracting rabies have either not taken the vaccine after an animal bite or there has been delay in taking it or the treatment has been discontinued.

Rabies is caused especially by mad dogs, foxes, wolves, squirrels and cats.

As there is no cure for rabies, alertness against it is necessary.

Washing an animal bite wound and getting vaccinated against rabies immediately after the bite are ways to save oneself.

It is widely believed that dog puppies of less than three months do not transmit rabies. But this is not necessarily true if the mother has not been vaccinated. In such circumstances, it is better for a

bitten person to get vaccinated.

Regarding the kind of vaccination to be taken, director of the epidemiology and diseases prevention division Dr Mahendra Bahadur Bishta says there is no difference between the one taken in the stomach free of cost at hospitals and those available in the market and taken in the arm. The vaccination taken in the arm is costlier but easier to take.

He said that anti-rabies vaccines for humans are being supplied regularly in 40 districts and vaccines meant for animals in more than 50 districts.

People specially in the rural areas still have the wrong notion of going to exorcists for the treatment of rabies. They also kill the dog which has bitten and rub the paste made of its brain and wrongly believe that if the heart of the dog which has bitten is eaten, rabies will not be infected and sell the mad dogs to others without telling its actual condition and thus aggravating the problem.

Kalkmandu post 2 August 1998

Dead dogs, foxes apparently contaminated Sydney's water

K.P. Aug 2-98

SYDNEY, Australia, August 1 (AP) - Its main water system infested with parasites, the city that will host the 2000 Olympics is having a tough time facing the international community. Even visiting US.

Secretary of State Madeleine Albright has been warned: "Don't drink the water."

The parasites giardia and cryptosporidium were found throughout the system Wednesday and Thursday, and authorities admitted failing consumers by not issuing early warnings to all residents.

Prime Minister John Howard labelled the health scare an international embarrassment.

"Of course it's embarrassing," Howard told a radio station Friday. "It's one of those unexpected things and everybody here's hoping it will be fixed up as soon as possible."

Albright and US Defence

Secretary William Cohen, in Australia for annual consultations with their counterparts, arrived at the Intercontinental Hotel on Thursday to be greeted by bellhops with a friendly reminder not to drink the water.

Millions of residents resorted Friday to boiled or bottled water and authorities tried to determine whether dead dogs and foxes were the sources of the contamination.

Supermarkets reported panic-buying of bottled water and vendors sold small bottles of water to drivers at stoplights. Millions of people had to boil water to make it safe to drink.

A hotline was inundated with calls from people concerned they drank tainted water and hundreds of people reported upset stomachs. The parasites have an incubation period of about a week, so any serious health problems were

expected to develop next week.

Giardia, normally spread through human or animal fecal matter, can cause diarrhoea and other gastrointestinal problems. Cryptosporidium is spread in similar fashion.

It causes flu-like symptoms and can kill people with weak immune systems, such as the very young and the elderly.

Cryptosporidium got into Milwaukee's water supply in 1993, killing about 100 people. More than 400,000 others got sick.

Craig Knowles, urban affairs minister for New South Wales state, said the public no longer trusted Sydney Water and the government had taken over management of the issue.

Knowles said an independent inquiry will examine why only

southern Sydney residents were warned Thursday even though the water filtration plant served the entire city.

"I want them the inquiry to put on record whether there has been a bungle in not extending the area of alert to the entire Sydney region in the first place," Knowles said.

Knowles blamed rotting animal carcasses in a canal near the water plant for the contamination.

Sydney Water Managing Director Chris Pollett said, "We found carcasses, dogs and foxes. ...The dogs were not actually in the canals they were outside, but we think the foxes might have been in the water."

Pollett, however, has said the contamination may have come from run-off that already had been

contaminated with parasites.

Water mains have been opened, and water gushed down curbs while the system was flushed. Pollett said all Sydney residents should be keep alert for water contamination until Sunday morning.

Knowles said water had begun to test clear and the system should be flushed of the parasites over the weekend.

But he said the government would not take Sydney Water's word on whether the water was safe and would establish an independent committee of microbiologists to determine when to give the all-clear.

Sydney Water revealed that the water treatment plant did not filter for giardia, a situation described as farcical by state political

opposition leader Peter Collins.

"This is like an episode of 'Yes Minister,'" Collins said, referring to a British TV comedy.

"You've got Sydney Water saying 'But we've complied with the guidelines' - the problem is you can't drink the water that's provided under the guidelines."

The Rising
1943-1944
No. 3-78, 1948

Dogs & Their Psychology

TODAYS world people are fond of keeping pets for different purpose. In general, people keep dogs for their enjoyment and to safeguard their house, but only a very few of them try to know the importance of dogs, the different breeds and their utility. Dogs can be trained as guards, for Security, Casualty Finding (Battle Fds. & Avalanche Rescue), Patrolling Messengers or Liaison, Pack, Arms Explosive, Tracker and Mine Detecting dogs. They are speedy and can be transported by any means and can be parachuted as well.

Since the earliest days of history, dogs have been the best friends and servants of mankind. They have proved themselves to be faithful companions. Their devotion to man is without parallel in the animal world. A dog is loyal to its master (owner), and loves and obeys. Looking back to the history, in four thousand BC. Cambyses used dogs during his campaign in Egypt, later Attila the Hun and the Romans use them for guarding their camps and Christopher Columbus on his voyage to America used Blood hounds to scent out ambushes. In the first World War, Germany had used highly trained dogs on the battlefield. Russia is the only country known to have used dogs to destroy tanks in the Second World War.

There are numerous breeds of dogs described by many dogs specialists. The popular breeds are German Shepherds (Alsatian), Labradors (Doberman), Pinschers, Rottweilers, Bull Mastiffs, Great Danes, Irish Terriers, Dalmatians, Pointers, Promeranians and English Springers. They are intelligent, adaptable, active, alert, aggressive, courageous, energetic, faithful, obedient, reliable, vigorous and versatile animals. All these character cannot be in one dog, but two or three of the mentioned characters will suffice for a good dog.

In general people give least attention in domesticating dogs. They call them by very long and fancy names and gives them leftover food it is the only animal which sacrifices its life for you at any cost. So if you want to keep a dog consider it as a member of your family. It is advisable to give a short name, not

more than two syllabuses, by understanding the character of your dog.

One year of age of a dog can be considered as seven years of a man by its performance. The best performance that a dog can show is up to ten years. The signs of old age are wearing of teeth, graying of the muzzle, falling hair slowness, hollow appear above the eyes and dishing of the face below eyes due to the cheek bones sinking. A healthy dog, in general, is that it greets handler joyfully, is active, alert, lively keen to work and play, and does not tire easily. A high standard of kennel hygiene is essential for its health and efficiency. Kennel management embraces grooming, food and feeding, exercise and kenneling. Dogs should be fed balanced diets and ample amount of water. They

require good exercise to keep fit.

It is advisable that where possible only male dogs be chosen. The best procurement of dogs is by purchasing of 10 to 14 days old pups. The purpose of canine vaccine immunisation programme is to protect infectious and contagious diseases.

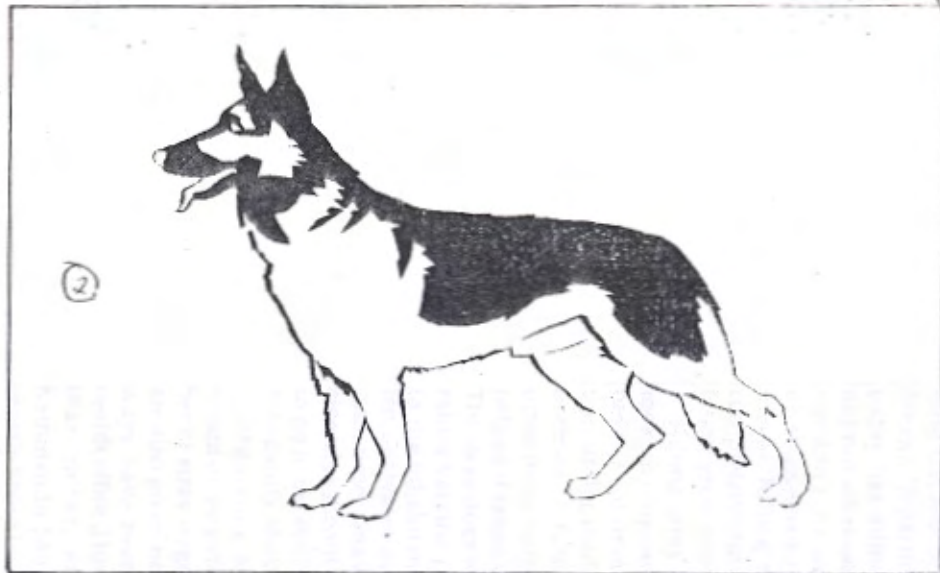
To domesticate a dog, one should understand the psychology of dogs. Simply it means the DOG-MIND—its feeling, imagination, emotions, and instincts. We cannot perfectly understand the dog's mind but it has been determined that a dog's mind functions 80% of the time by instinct and 20% by the its knowledge acquired during life. Its reasoning power is negligible, but it has a sound memory. Training will imprint a conditioned reflex on a dog's brain. A process of association of ideas brings this. Principles of dog training are firmness, patience and kindness (softness).

Yet common sense abundantly suffice to assure us that it really has certain affinities to our own. Indeed, dogs seems to be much more intelligent than is supposed. It has very distinct feelings of pleasure and pain. Its sense of touch is very delicate, eyes are highly organised it but sees only black and white. It can see up 200 to 25 meters. But its sense of smell is highly developed, which is about 9,000 times more than human being and can differentiate between different smell with the very low threshold. A dog's hearing power is 400 times more than that of man and effective up to 500 yards. It can hear below 20 kHz and more than 20,000 Hz and can listen to the voice from Jerground. A dog cannot differentiate sweet and bitter taste due to lack

of taste buds in its tongue. Its sweat glands are not well developed on the skin, so it sweats from the tongue.

The dog is generally gregarious, social and its nature is determined by its heredity and reflects the behaviour of its handler. A dog marks out its territory with scent signals secreted by its anal glands and every dog leaves its own particular scent. Dogs set their boundary by urine spraying, which also gives the message of its presence to the female in heat. Dogs instantly defend their boundaries against intrusion by other dogs or by humans. Dominance is an integral part of the puppies character, which, as they grow older, become dominant in a group. They have leadership conflict. Hot dogs accept human domination. They have social relations with human and consider the owner as a pack leader.

Dogs show their sexual desire as early as seven weeks of age. Females generally come into heat twice in a year. Before coupling, the dogs perform ritual games and sniff each other. The coupling lasts for 15 to 20 minutes and the dogs are polygamous. Most of dogs in the cities have sexual frustration and may stimulate sexual intercourse with a chair or a person's legs. Frustrated dogs tend to run away. This emotion can be treated with injections. The dogs speak and not just by barking or other vocal communication but by use olfactory and visual signals, as well as gestures and rituals. Finally, if we have dogs or are willing to have one, you should take proper care of it, understand its psychology and try to achieve the best out of it, considering it as a member of your family. It is man's best four-legged faithful, obedient, loyal and devoted friend than any other living beings in the world.

Miss Ravina Mehta 16 October 1998

A dog's tale Jan 26 1998

BEING kind to animals does not mean being kind to wanted animals alone. The stray, the wild and the ugly—all deserve our kindness.

However, every year we are exposed to a very unwelcome and appalling sight as stray dogs are poisoned and the carcasses piled up in mini trucks and taken away from the city streets.

Killing thousands of dogs by poisoning every year, apparently has not proved effective in controlling the canine population. Kathmandu Municipality seems to have at long last realised it. The chief of the Public Health Department of Kathmandu Municipality has admitted the canine population did not decrease despite the killings. And it wouldn't. As we know a dog litter consists of at least half a dozen pups at a time, twice a year. Killing never got rid of stray dogs completely and in half a year the new population grew to be almost the same as earlier.

Killing stray dogs that the Municipality took up religiously at frequent intervals was never a solution to bring the canine population under control. It always had been an exercise in futility. There must have been other more humane ways that would have helped if taken up in an organised manner. The stray dogs which are almost never given rabies vaccine posed a great health hazard to the inhabitants of the city who were bitten unawares by a stray dog. The cost and sometimes unavailability of the rabies vaccine also meant many, who couldn't afford to go to expensive clinics, went without the mandatory shots.

Regulating and maintaining a medical record of the pet dogs and bringing the number of stray dogs under control so that they are also given necessary vaccines should always have been a priority for the public health office. However, as they say better late than never, according to officials at Kathmandu Municipality, a pilot project is shortly being launched under two phases. It aims at registering the dogs that are kept as pets by the city dwellers, identifying homeless canines and devising a long term action plan to control multiplication of stray dogs.

Castrating the stray dogs is perhaps the most sensible way to regulate canine population which may seem expensive in the beginning, but will certainly control the problem. However, "killing the stray dogs if deemed necessary" means that some dogs will also be killed. It is difficult to see how can killing be 'deemed necessary' when the project sets about to castrate the existing population.

Let us hope the inhabitants of the city are spared the gory sight of truck full of dead dogs being collected and taken away from busy city centres in future. And the project is completed without any 'killing'

कान्तिपुर, २ भाद्र २०५५

गुलरियामा बौलाहा कुकुर आतंक

कान्तिपुर समाचारदाता

(५)

गुलरिया, ४ मंसिर - केही दिनयता गुलरिया नगर क्षेत्रमा ५० जनालाई बहला कुकुरले टोकेको कुरा जिल्ला जनस्वास्थ्य कार्यालयले जनाएको छ।

तर यहाँ औषधीको अभाव भएकाले विरामीहरू नेपालगन्ज गई उपचार गराइरहेका छन्।

यहोला कुकुरहरूले घरपालुवा जनावरहरूलाई समेत टोकेपछि बजारमा काटिने खसीहरू पनि रेबिज भएको हुन सक्ने आशंकाको मासुको विक्री घटेको छ। जनताको स्वास्थ्यमा खलबाड हुँदा पनि नगरपालिका र स्थानीय प्रशासन मीन बसेको छ अश्विक्ता नरेन्द्र शर्मा बताउनुहुन्छ।

नगर प्रमुख गोविन्द पाण्डे बहला कुकुर मार्ने औषधी स्थानीय बजारमा उपलब्ध नभएकोले बाहिरबाट ल्याउने प्रयास भइरहेको बताउनुहुन्छ।

कान्तिपुर, १३ भाद्र २०५५

बहुला कुकुरको टोकाइबाट चार जनाको मृत्यु

कान्तिपुर समाचारदाता २०५५/१३

देउखुरी, लमही, २२ मंसिर - बहुला कुकुरले टोकेपछि दिइने एन्टी रेबिज सुई लगाएका चार जनाको मृत्यु भएको छ।

बिगत केही महिनाअघि दाइमा व्यापक भएको बहुला कुकुरको विगबिगीबाट प्रत्यक्ष प्रभावित करिब ५/६ सय व्यक्तिहरू उपचारार्थ महेन्द्र अस्पताल पुगेका थिए।

तर महेन्द्र अस्पताल दाइबाट एन्टी रेबिज भ्याक्सिन लगाएका त्रिभुवन नगरपालिका-६ गिठेपानीका दिलबहादुर

रावत, त्रिभुवन नगरपालिका-३ कटहीका टीकाबहादुर ढागी र साँडियार गाविसकाको फनरिया गाउँका १ जना एवं त्रिन नपा-६ कै अर्को एक जना गरी जम्मा ४ जना व्यक्तिको मृत्यु भइसकेको महेन्द्र अस्पताल डाइका सिनियर हेल्थ असिस्टेन्ट आरविड शाहले कान्तिपुरलाई बताए।

(५)

एन्टी रेबिज सुई लगाएका मानिसहरू मरेको सम्बन्धमा जिज्ञासा राख्दा शाह भन्छन्- 'विरामीमा कीटाणुपति रक्षात्मक शक्ति कम हुनु र रेबिज रोगका कीटाणु शक्तिशाली हुनुको कारणले पनि मानिसहरू मर्न सक्छन्'।

हाल दाइ जिल्लाको त्रिभुवन नगरपालिका, लक्ष्मीपुर चौलाही, साँडियार, टारिगै, गोबरडिहा गाविसलगायतका क्षेत्रमा अझै बहला कुकुरको विगबिगीबाट मानिसहरू प्रभावित भएका छन्।

महेन्द्र अस्पतालभित्र र बाहिर प्राइभेट मेडिकलमा गरी करिब १ हजार मानिसहरूले एन्टी रेबिज सुई लगाएका छन्।

एन्टी रेबिज सुई लगाई दुक्कराग बाँच नसकिने कुराको पुष्टि रावत र ढागीले दिएपछि अहिले दइगासीहरू आतंकित र स्तब्ध भएका छन्।

Rising Nepal, 8th Jan. 1998

US dogs kill 20 every year

Washington (Xinhua): R.N. 9th Jan 1998 (H)

Dog bites lead to 20 deaths and send 334,000 people to hospital emergency rooms each year in the United States, researchers found.

Nearly 4.5 million dog bites occur annually in the nation, according to findings of researchers at the Centre for Injury Research and Control at the University of Pittsburgh.

The findings from data for 1992-94 were published in Wednesday's Journal of the American Medical Association.

The total annual payment for emergency room treatment for dog bites was estimated at 102.4 million U.S. dollars.

Rising Nepal, 14 Feb. 1998

Three die of rabies in Tehrathum (H)

R.N. 14 Feb. 1998 (H)

Tehrathum, Feb. 13 (RSS):

Rabies has claimed the lives of three persons in Khamlung and Gyaku village development committees of Tehrathum district, according to the Aathrai Ilaka police office.

The epidemic which has spread in most of the VDCs of Aathrai area has affected 30 persons and some cattles also.

Of the total persons affected by rabies, eight patients have been provided rabies vaccinations at the Tehrathum district hospital while the remaining patients have been sent to other district hospitals for treatment due to shortage of rabies vaccination at the local hospital.

रे

रेविज एउटा प्राणघातक रोग हो। जुन रोग सरिसकेपछि उपचार हुन सक्दैन अथवा बर्चन सकिदैन । त्यसकारण यस रोगलाई प्राणघातक रोग भनिन्छ । अचम्मको कुरा के छ भने एकाइसौ शताब्दीमा आएर पनि विज्ञानले अहिलेसम्म रेविज रोगको उपचार हुनसकेको अचुक औषधि पत्ता लगाउन नसकेर पुरै मानव समुदायलाई नै चुनौती दिइसकेको छ । यस रोगबाट नेपालमा बर्षौं लगभग सयजनाको अकालमै मृत्यु हुने गरेको देखिन्छ तथा बीस हजार जति मानिसहरूले रेविज रोग विरुद्ध सुई लिइएको देखिन्छ ।

अहिले उच्च प्रविधिको युग भए पनि नेपाल लगायत दक्षिण एसियाका जनताले पेटमा घोच्ने ए.आर.भी. सुई (सिम्पल टाइप एण्टी रेविज भ्याक्सिन) लिइरहेको देखा जोसुकैको भुटु कोभर आउँछ । कहिलेकाहीं गामीना भेत्रमा दक्ष र अनुभवी स्वास्थ्यकर्मीको अभावमा सुई लगाउनु पर्ने अवस्था आएपरेको बेलामा कति पीडा हुन्छ त्यो त खोप लिने व्यक्तिलाई थाहा हुन्छ। यसको प्रमुख कारण गरिबी हो किनभने पाखुरामा लगाउने ए.आर.भी. सुई (टिस्सु कल्चर ए.आर.भी.) विकास भएको भएता पनि धेरै महँगो भएकोले सर्वसाधारणले लिन सकिने अवस्था देखिदैन ।

आफ्नो ज्यान अकाल मृत्युबाट जोगाउने वाध्यताले पनि मानिसहरूले सिम्पल टाइप ए.आर.भी. सुई (पेटमा घोच्ने ए.आर.भी.) लगाउनु पर्ने अवस्था छ । यहाँ बुझ्नु पर्ने कुरा के छ भने एड्स रोगी पनि एकदशक भन्दा बढी बर्चन सक्छ तर मानिसमा रेविज रोगको लक्षण देखापरिसकेपछि दश दिनभित्रमा गर्ने भएकोले विरामीको आफन्त लगायत विरामीलाई कति मानसिक पीडा खपिन जान्छ त्यो कुरा हामी मानवजातिको नाताले सहजै अनुमान गर्न सक्छौं, त्यसैले हमेशा यस्तो रोगबाट बच्ने सतर्कतातर्फ ध्यान दिनु नै बुद्धिमानी ठहर्दछ ।

रेविज रोग भनेको के हो ?

रेविज रोग एउटा प्राणघातक रोग हो। यो रोग खासगरी बहुला कुकुर, बहुला जनावर तथा अन्य जंगली जनावरको टोकाइबाट मानिसमा सर्दछ । अर्थात् यो रोग विभिन्न घर पालुवा जनावर लगायत जंगली जनावरहरूबाट मानिसमा सर्ने भएकोले यस

तथ्याङ्क तालिका

रेविज रोग गर्ने माध्यमहरू प्रतिशत अनुसार।

क्र.सं.	जनावरको नाम	टोकाइ प्रतिशत
१.	कुकुर	९०.४%
२.	पालुवा खोप	४.९%
३.	वाँदर	१.२%
४.	विरालो	०.४%
५.	स्याल	०.२%
६.	गाईबस्तु	०.२%
७.	वाघ	०.१%
८.	भालु	०.१%
९.	मुसा	१.०%
१०.	अन्य जनावर	०.०५%
		९९.६४%

सकियो भने रेविज रोग लाग्नबाट अवश्य पनि बच्न सकिन्छ ।

गाउँघर तथा शहरको गल्ली गल्लीमा रहेको भुस्याहा कुकुर नियन्त्रणको लागि गा.वि.स., न.पा. भेटेरिनरी एकाइ तथा स्वास्थ्य संस्थाहरूलाई दबाव दिएर भुस्याहा कुकुर उन्मूलन गर्न गराउन संगठित रूपमा प्रयास गर्ने ।

जंगली जनावर, स्याल, भुस्याहा कुकुर तथा रेविज विरुद्ध खोप नलागेको कुकुरबाट सधैं टाढा रहने ।

आ-आफ्नो पाल्नु कुकुरलाई नियमित रूपमा रेविज विरुद्ध खोप लगाउनु पर्दछ ।

बहुला कुकुर वा अन्य जनावरले टोक्नासाथ घाउ तुरुन्त साबुन पानीले धोएर डिटोल वा टिन्चर आयोडिन लगाउनु पर्दछ तर कुनै पनि हालतमा टाँका लगाउनु हुँदैन ।

बहुलाएको कुकुर वा जनावरले टोकेपछि हराएमा वा दश दिनभित्र रेविज लक्षण देखाई मरेमा वा मारिएमा वा प्रयोगशाला परीक्षणबाट रेविज रोग लागेको ठहर भएमा अनिवार्य रूपमा स्वास्थ्य संस्था वा नजिकको अस्पताल वा विशेषज्ञकहाँ गएर ए.आर.भी. सुई लिन हिला गर्नु हुँदैन ।

पाल्नु जनावर वा कुकुरलाई बहुलाएको कुकुरले टोक्ने बित्तिकै साबुन पानीले घाउ सफा गरी नजिकको पशुसेवा केन्द्र/उपकेन्द्र तथा भेटेरिनरी अस्पतालमा सम्पर्क राख्नु पर्दछ ।

रेविज रोग विरुद्ध खोप उत्पादन गर्ने प्रयोगशालामा

रेविज रोग र यसबाट बच्ने उपाय

□ लटनारायण शाह

रोगलाई 'जुनोसिस रोग' पनि भनिन्छ ।

रेविज रोग गर्ने माध्यमहरू

नेपालमा सन् १९९६ मा गरिएको अनुसन्धानबाट जनावरको टोकाइबाट रेविज रोग गर्ने माध्यमहरू छन् । सो तथ्य यसैसाथ संलग्न तथ्याङ्क तालिकाबाट स्पष्ट हुनजान्छ । जनावरको टोकाइपछि समयमै सम्बन्धित विशेषज्ञ, स्वास्थ्य संस्था तथा अस्पतालमा सम्पर्क राखी सरसल्लाह लिई प्राणघातक रेविज रोगबाट आफू पनि बच्नु र अरुलाई पनि बचाउनु बुद्धिमानी ठहर्दछ ।

रेविज रोग नियन्त्रण अर्थात् यसबाट बच्ने कसरि

माथि उल्लेखित तथ्याङ्कको अध्ययन गर्दा स्पष्ट हुन जान्छ कि रेविज रोग खासगरी भुस्याहा कुकुरले सार्ने मुख्य माध्यम भएकोले यस रोगबाट बच्नको लागि तपसिल अनुसारको उपायहरू अपनाउन

संलग्न चिकित्सक, कुकुर व्यवसाय गर्ने व्यक्ति, वनपाले, तथा पशुचिकित्सासँग सम्बन्धित डाक्टर, प्राविधिक कर्मचारीहरूले अनिवार्य रूपमा रेविज विरुद्ध खोप लिनु पर्दछ ।

प्रस्तुत उपायहरूमा समयमै ध्यान दिनसकेमा अवश्य पनि प्राणघातक रेविज रोगबाट आफ्नो अमूल्य जीवनलाई सुरक्षित राख्न सकिन्छ । रेविज रोगलाई मानसिक पीडादायक रोग भने पनि हुन्छ किनभने कुनै प्रकारको कुकुर वा जनावरको टोकाइपछि वा रेविज रोगीको सम्पर्कमा आएपछि आफूलाई पनि रेविज रोग गर्ने हो कि ? भन्ने चिन्ताले मानसिक पीडा हुन थाल्छ त्यसैले यस्तो अवस्थामा अन्यौलमा नबसी सम्बन्धित विशेषज्ञ, स्वास्थ्य संस्था वा चिकित्सकसँग समयमै सम्पर्क राखी रेविज रोगबाट बच्नु र बचाउनु बुद्धिमानी ठहर्दछ ।

भुस्याहा ककुरको टोकाइको राजधानीमा उपचार भएन

माधवी भट्ट ५१ ५०५५१४८

काठमाडौं, १७ साउन- ककुरले टोकेको पुरानो घाउ बन्निफेएर छटपटाइरहेको ३७ वर्षीय सोमबहादुर थापा मगरलाई शनिवार राति उनको आफन्तहरूले उपचारका निम्ति टेकु अस्पताल पुऱ्याएका थिए । तर दुर्भाग्य, अस्पतालमा उनको उपचार हुन सकेन ।

अस्पताल पुग्नसाथै सामान्य जाँचपराचात डाक्टरहरूले उनलाई रेबिज भएको घोषणा गरिदिए । विषका कारण रोग अन्तिम चरणमा पुगिसकेकाले निको हुन नसक्ने बताउँदै बिरामीलाई घर लाने सल्लाह पनि डाक्टरहरूले दिए । सलाइन पानी दिएपछि मुखभरी फिज काडिरहेका र न्याल चहाइरहेका थापामगर छटपटिएर रातभर भित्र-बाहिर ओहोरदोहोर गरिरहेका थिए ।

आइतबार बिहान अस्पतालको परिसरमा भूमिभरहेका बिरामीका आफन्तहरूले एकैस्वरमा भने- अस्पतालले बिरामीको उपचार गर्न अस्वीकार गरेपछि हामी अब बिरामीलाई कहाँ लाने भन्ने द्विविधामा थियौं, यसै विषयमा सल्लाह गरिरहेका थियौं । त्यही बेला उता उसको मृत्यु भइसकेछ ।

उनीहरूले भने- हामीलाई त ककुरले टोक्ने बित्तिकै इन्जेक्सन दियो भने रेबिज हुँदैन भन्ने धाहा थियो, आखिर उसले ककुरले टोक्नासाथै नौ दिनसम्म टेकु अस्पताल धाएर रेबिज विरुद्धको सुई पनि लगाएकी थियो । उनीहरूले निराशा व्यक्त गर्दै भने- हामीहरू जस्तो १२ घण्टासम्म सडककै काम गर्नेहरू कति दिन भुस्याहा ककुरबाट जोगिन सक्छौं र

यो त हाम्रा निम्ति पनि समस्या हुने भो । गत केही वर्षदेखि राजधानीमा ठेलागाडा चलाउँदै आएका रामेछापका थापामगरलाई गत जेठ २५ गते लाजिम्पाटमा भुस्याहा ककुरले टोकेको थियो । आफन्तहरूका अनुसार उनले अस्पतालको परामर्शबाट पूरा डोजको इन्जेक्सन लिएका थिए ।

तर अस्पतालबाट भने सोमबहादुर थापामगरले नौ वटा भ्याक्सिन लिएका थिए कि थिएनन् थाहा हुन सकेन । यस विषयमा सोमवारमात्र जानकारी दिन सक्ने बताइएको छ ।

बौलाहा ककुरले टोकेपछि ७ देखि १० वटासम्म रेबिज विरुद्धको सुई दिने हो भने यो रोग लादैन भन्ने मान्यता छ । तर, उनलाई किन रेबिज देखियो ? यस विषयमा टेकु अस्पतालका महानिदेशक तारानन्द भ्रासंग सम्पर्क गर्दा उहाँले इन्जेक्सन दिएमा रेबिज नलाग्ने भए पनि त्यसमा केही प्रक्रियाहरू पूरा गर्नुपर्ने बताउनुभयो ।

रेबिजविरुद्धको सुई लगाइरहेको अवस्थामा मादक पदार्थ र धूमपान गरेमा त्यसले प्रभावकारी काम गर्न सक्दैन । रेबिजविरुद्धको भ्याक्सिनलाई सधैं २ डिग्री सेन्टिग्रेडदेखि ८ डिग्री सेन्टिग्रेडको तापक्रममा राख्नुपर्ने हुन्छ र टोकाइको गहिरो र टोकेको ठाउँअनुसार इन्जेक्सनको मात्रामा घटीबढी गर्नुपर्ने हुन्छ ।

अस्पतालका अनुसार मृतक थापामगरले इन्जेक्सन लिएको समयमा आफूले मादक पदार्थ सेवन गरेको स्वीकारेका थिए । इन्जेक्सन भने निश्चित तापक्रममा राखेको डा. भाले बताउनुभयो ।

देशको एकमात्र सरुवा रोग अस्पताल टेकुमा हाल रेबिज लागेको व्यक्तिलाई उपचार गर्ने व्यवस्था छैन । रेबिज लागेको बिरामीले पनि ककुरले जस्तै टोक्ने हुनाले उसलाई छुट्टै व्यवस्था गर्नुपर्ने हुन्छ तर यहाँ त्यस्तो व्यवस्था गर्न असम्भव भएको डा. भाले बताउनुभयो । नेपालमा प्रत्येक वर्ष ककुरको टोकाइबाट कति व्यक्ति मर्ने गरेको छैन कुनै तथ्यांक निकासिएको छैन । सरुवा रोग नियन्त्रण केन्द्रले करिब १ सय जना प्रतिवर्ष यसबाट मरेको हुन सक्ने अनुमान गरेको छ ।

भुस्याहा ककुरको समस्या काठमाडौंमा गम्भीर बनिस्केको छ । डा. भालेका अनुसार ककुरले टोकेकै कारण दिनहुँ करिब ५० जनासम्म बिरामी उक्त अस्पतालमा इन्जेक्सन लगाउन आउने गरेका छन् ।

काठमाडौंमा भुस्याहा ककुर नियन्त्रणका निम्ति महानगरपालिको लगायत अन्य गैरसरकारी संघ/संस्थाहरूले पनि बिभिन्न पहल गर्दै आएका छन् ।

महानगरपालिका र माउन्ट एभरेष्ट केनेल क्लबको संयोजनअनुसार उपत्यकामा मात्र करिब १ लाख १४ हजार भुस्याहा ककुर छन् । व्यवस्थित तवरले पालिएका घरपालुवा ककुरको सख्या जम्मा ५ हजारमात्र रहेको छ ।

महानगरपालिका र उक्त क्लबले संयुक्त रूपमा हालै शुरु गरेको कार्यक्रमअन्तर्गत पहिलो चरणमा घरपालुवा ककुरको सर्वे दता र स्वास्थ्य रेकर्ड काडि वितरण गर्नेछ । दोस्रो चरणमा भुस्याहा ककुरको निर्मूल र नियन्त्रण गर्ने सख्य राखिएको छ ।

काठमाडौं २९ साउन २०५४

रेबिजको सुई लिएर मरेका व्यक्ति अपवाद भएको अस्पतालको दाबी

कान्तिपुर समाचारदाता २५४१२७

काठमाडौं, २० साउन- रेबिजका कारण गत आइतबार मरेका सोमबहादुर थापा मगरले टेकु अस्पतालबाट नौ दिनसम्म नियमित रूपमा रेबिजविरुद्धको खोप लिएको कुरा अस्पतालले स्पष्ट गरेको छ ।

ककुरले टोकेपछि आवश्यकताअनुसार ७ दिनदेखि १० दिनसम्म खोप लगाएमा यो रोग सार्दैन भन्ने मान्यता छ । सरुवा रोग अस्पताल टेकुका महानिदेशक तारानन्द भ्रासंग अनुसार डाक्टरको परामर्शबाट आवश्यक डोजको खोप लिइसकेपछि रेबिजकै कारण मृत्यु भएको यो पहिलो घटना हो ।

कुनै पनि खोप शतप्रतिशत प्रभावकारी हुन सक्दैन, डा. भाले भन्नुभयो- अहिलेको

यो घटनामा खोपले साँच्चै रूपमा प्रतिरोधात्मक कार्य गर्न सकेको छैन । यो वास्तवमा अपवादको घटना हो ।

रेबिजविरुद्धको खोपले प्रभावकारी रूपमा काम गर्न खोपलाई २ डिग्री सेन्टिग्रेडदेखि ८ डिग्री सेन्टिग्रेडसम्मको तापक्रममा राख्नुपर्ने हुन्छ । यसैगरी बहलगा ककुरको टोकाइबाट पीडित व्यक्तिले रेबिजविरुद्धको सुई लिन सुरु गरेपछि धूमपान र मादक पदार्थ सेवन गरेको खण्डमा खोपले प्रभावकारी रूपमा काम गर्न सक्दैन । निदेशक भ्राने अस्पतालमा खोप रेफ्रिजेरेटरमा २ डिग्री सेन्टिग्रेडदेखि ८ डिग्री सेन्टिग्रेड तापक्रममा नै राखिएको दाबी पनि गर्नुभयो । उहाँले मृतक सोमबहादुर थापा मगरले खोप लिएको अवधिभर कसै सेवन गरेको स्वीकारेको जानकारी सोमबहादुरको उपचारमा संलग्न भएका

अस्पतालका कर्मचारीले आफूलाई दिएको उल्लेख गर्नुभयो ।

विगत केही वर्षदेखि काठमाडौंमा ठेलागाडा चलाएर बसेका सोमबहादुरलाई गत जेठ २५ गते लाजिम्पाटमा भुस्याहा ककुरले टोकेको थियो । उनको चाहिने चखुगमा गहिरो चोट लागेका कारण जथाउन जादा अस्पतालले खोप लगाउनुपर्ने सल्लाह दिएकाले भोलिपल्टदेखि टेकु अस्पताल धाएर नौ दिनसम्म खोप दिएका थिए ।

अस्पतालले बताएअनुसार जेठ २५ गते थापा मगरसँगै चार जनालाई पनि भुस्याहा ककुरले टोकेको थियो । ती सबैले थापामगरसँगै अस्पतालबाट रेबिजविरुद्धको खोप लगाएका थिए । थापा मगरबाहेक अरुलाई अहिलेसम्म हाडहड्डीकोबिचा नदेखिएको अस्पतालले जनाएको छ ।

Kathmandu Post, 8 August 1998

Man dies from rabies despite taking vaccine

K.P. 3 Aug 1998

By a Post Reporter

KATHMANDU, Aug 2 - A pushcart puller who had been bitten by a stray dog some three months ago died of hydrophobia this morning despite reportedly taking nine doses of anti-rabies vaccine (ARV), sources close to the victim said.

Doctors at Teku Hospital which provides ARV, however, said it is yet to confirm if the victim took the prescribed doses of ARV. Som Bahadur Thapa Magar, 37, died of hydrophobia at Teku Hospital this morning. He was taken to the communicable disease hospital by his relatives late last night when his condition worsened.

Thapa Magar, a push-cart

puller from Ramechhap was bitten by a stray dog on his right arm on June 8 at Lazimpat, Kathmandu. He started taking ARV at Teku Hospital from the next day for nine days, according to Man Bahadur Magar, a close relative of the victim.

He developed symptoms of muscle pain and difficulty in drinking water for the last four days. When he was taken to Teku Hospital late last night, doctors on duty refused to admit him. He was kept outside the hospital for the whole night and in the wee hours of the morning he died, said Magar.

"The doctors on duty asked us to take the patient home because he had developed rabies," he said.

Dr Taranandan Jha, chief of Teku Hospital said the hospital cannot do anything to a patient suffering from rabies. "Such patients need an isolation ward. We can give high doses of sedatives to prevent them becoming violent. But we cannot save them," he said.

Dr Jha told *The Kathmandu Post* that he would confirm tomorrow by looking on the hospital records if Thapa Magar had taken nine doses of ARV as claimed by the relatives of the deceased.

Depending on the severity and side of the bite and body weight and age of the victim, seven to ten doses of ARV taken during the first ten days of the bite can prevent the victim from getting hydrophobia.

If complete doses of vaccine is not taken, or the victim drinks alcohol or smokes or is given immune-suppressive drugs during the vaccine period, he may get hydrophobia, according to Dr Jeetendra Man Shrestha of Zoonosis section of Epidemiology and Disease Control Division.

To preserve the potency of the vaccine, it should be kept in close chains, maintaining temperature between 2 to 8 degree centigrade. Dr Jha says his hospital strictly keeps the vaccine under desired temperature.

In Thapa Magar's case, doctors say, both the dangerous possibilities--incomplete vaccine doses and alcohol taking- cannot be ruled out.

Dog bite has been the main mode of transmission of rabies to humans. Though authentic records are lacking, every year more than one hundred persons die nationwide from hydrophobia, according to Dr Shrestha. More than 50 persons come to take ARV in Teku everyday, according to Dr Jha.

Three metropolitan cities of Kathmandu Valley live under constant menace of stray dogs where their population is not less than 114,000, according to a survey done by Mt Everest Kennel Club.

Several programmes to control stray dog population conducted by Kathmandu Metropolitan has failed to get desired results.

Kathmandu post, 6 August 1998

Man who died of hydrophobia despite vaccine had taken alcohol

---

By a Post Reporter 6 Aug 1998

KATHMANDU, Aug 5 - Teku Hospital has confirmed that the pushcart puller who died of hydrophobia on Sunday had taken nine doses of anti-rabies vaccine as prescribed by the doctors.

This was the first recorded case of death from hydrophobia in Teku Hospital despite taking vaccine, according to Dr Taranandan Jha, director general of Sukraraj Tropical and Communicable Disease Hospital, popularly known as Teku Hospital.

"Any vaccine may not have one hundred percent efficacy. In the case of the deceased person, the vaccine failed to activate his immune system. This was a very exceptional case," Dr Jha said.

The ARV may lose potency in certain instances like if proper cold chain is not maintained the patient drinks alcohol during vaccination period or he is on the course of immune suppressive drugs.

Dr Jha claimed that his hospital strictly maintains cold chains and stores the vaccines in refrigerators maintaining the desired 2 to 8 degree centigrade temperature.

(4) Som Bahadur Thapa Magar, the deceased, reportedly drank alcohol during the period of vaccination. "My staff told me that he was found to have taken alcohol when he came to take vaccines despite their advice to abstain from alcohol during the vaccination period," Dr Jha said.

Thapa Magar, a push-cart puller from Ramechhap was bitten by a stray dog on his right arm on June 8 at Lazimpat, Kathmandu. He started taking ARV at Teku Hospital from the next day for nine days.

According to additional information received from the hospital, the stray dog had bitten four persons including Thapa Magar on June 8. All of them had taken ARV together. But others did not develop hydrophobia.

Around 60 to 65 persons receive ARV from Teku Hospital daily. Kathmandu Valley lives under the constant menace of stray dogs whose population is estimated to be 114,000.

Dog bite has been the main mode of transmission of rabies to humans. Though authentic records are lacking, every year more than one hundred persons die nationwide from hydrophobia, according to Epidemiology and Disease Control Division.

कान्तिपुर ६, ३५लेख २०५५

रेबिजबाट प्रतिवर्ष एक सय जनाको मृत्यु

काठमाडौं ५ असोज (रासस)- मानव जातिलाई थाहा भएका मध्ये सबैभन्दा पुरानो, अत्यन्त डरलाको तथा बहलाएको पशुबाट लाग्ने रोग रेबिजबाट नेपालमा प्रतिवर्ष सय जना व्यक्तिको अखाल मृत्यु भइरहेको छ।

उक्त घातक रोगले मूलतः मानिसको केन्द्रीय स्नायु प्रणालीमा असर गरी रोगको लक्षण देखापर्छ र समयमै उपचार नभए केही दिनमै मानिसको मृत्यु हुनेगर्छ।

नेपालमा प्रतिवर्ष करिब २० हजार मानिसहरूले रेबिज विरुद्धको सुई लिने गरेको एक तथ्याकमा जनाइएको छ। तराईका सम्पूर्ण जिल्ला, भित्री प्रदेश र उपत्यकाजस्ता घना आबादी भएका क्षेत्रहरूमा रेबिज ठूलो समस्याको रूपमा रहेको बताइएको छ। स्वास्थ्य सेवा विभाग, इपिडेमियोलोजी तथा रोग नियन्त्रण महाशाखाद्वारा प्रकाशित 'रेबिज रोकथाम र नियन्त्रण विषयक निर्देशिका'अनुसार यो रोग खासगरी मध्यमोष्ण, पूर्वाञ्चल र पश्चिमाञ्चलमा बढी मात्रामा समस्याको रूपमा रहेको छ। मुलुकमा प्रति १० हजार व्यक्तिको ८ जनाले कुनैको टोकाइबाट उक्त रोग लागेको गुनासो गर्ने गरेको उल्लेखित छ।

विश्व स्वास्थ्य सङ्गठनको अनुमानअनुसार विश्वमा प्रतिवर्ष २० लाखभन्दा बढी मानिसले रेबिजविरुद्ध सुई लिने गर्दछन् र करिब ५० हजार

मानिसको वर्षेनी यो रोगको कारण मृत्यु हुने गर्छ। मानिसलाई रेबिज खासगरी बहला कुकर, स्याल, ब्याँसो, न्याउरी मुसा र बिरालाको टोकाइबाट लाग्छ।

सामान्यतया जनावरले टोकेपछि १० दिनसम्म उक्त जनावरलाई आफ्नो निरीक्षणमा राखेर अवलोकन गर्ने र जनावरले खान खाँदो, र्ने वा पानी नखाने गरेमा वा त्यसको बानीमा परिवर्तन भएमा अथवा बोलाएको नसुन्ने, भन्नेको नमान्ने, भन्नेको मान्ने, टोलाएर हने गरेमा रेबिजको शंका मान्ने हुन्छ। सामान्यतया रेबिज भएको १० दिनभित्र उक्त रोग लागेको जनावर मर्छ।

घरमा कुकर फाल्दा ३ महिनापछि अनिवार्य रूपले रेबिजविरुद्ध सुई निर्धारित दिन लगाउनु, घर फाल्दा जनावर वा कुकर फाल्दा कुकरको माउले रेबिज रोगविरुद्धको सुई लगाउनु हुनेने, घर फाल्दा जनावरको निर्धारित स्वास्थ्य परीक्षण गराउनु, तिनीहरूको शरीरमा भएको घाउ-घोटको तुरुन्त उपचार गराउनुपर्ने, कुकर वा जनावरले टोकेपछि घाउलाई ताक्न सक्ने पानीले राम्ररी धुने र घरबाहिरको जनावरले टोकेमा तुरुन्त रेबिजविरुद्ध सुई लिने कार्य यस रोगबाट बच्ने उपाय हुन्। सामान्यतया ३ महिनाभित्रका फाल्नु कुकरलाई रेबिज हुँदैन भन्ने आशङ्क्य छ, तर कुनैको माउले सुई नलाग्दाको भए उक्त कुकर पनि शक्यसँगै मानिन्छ। यसले अवस्थामा

त्यस्तो कुकरले टोकेको मानिसले रेबिजविरुद्धको सुई लिनु नै उचित हुने बताइन्छ।

रेबिज भएपछि टाउको दुख्नु, निद्रा नलाग्नु जस्तो आउनु छिट्टै बचाई लाग्ने शरीरको मानसपरीहार दुख्नु, धोक नलाग्नु, घाँटी दुख्नुजस्तो लक्षण देखापर्छ। रेबिजबाट पीडित व्यक्तिको बढीमा ६ दिनमात्र बाँच्छ।

रेबिज (हाइड्रोफोबिया) भएको मानिसलाई शान्त वातावरणमा फेला नचलाई राख्नुपर्छ। बिरामीको अगाडि खाने पानी तैयार हुँदैन र बिरामीको हेरचाह गर्ने व्यक्तिले एप्रोन-पंजा र चप्पामाको प्रयोग गर्नुपर्छ।

सामान्यतया मानिसबाट मानिसमा नसर्ने हुनाले रेबिज भएका व्यक्तिलाई समाजबाट टाढा राखेर हेला गर्ने हुनु तर मानिस मरेपछि भने उसले प्रयोग गरेको सामान घाममा राम्ररी सुकाएर, सुटाफाटलाई उमात्ने, डेटोमले पछलेर प्रयोग गर्नुपर्छ। रेगिबाट मानिसमा नसरे पनि रोगी मरेपछि उसबाट निस्केको रेबिजको जीवाणु भने साढे मानिसलाई सार्न सक्छ। रेबिजविरुद्धको सुई यत्र प्रयोग गर्ने यस विषयमा इपिडेमियोलोजी तथा रोगनियन्त्रण महाशाखाका निदेशक डा. महेश्वरहर बिष्टले अस्पतालबाट निशुल्क पैसा दिइने र बाहिर किनेर फाल्नुमा दिइने सुईमा भनेर नभएको र फाल्नुमा दिइने सुई महँगो भए पनि लगाउदा सजिलो हुने जनावरी दिनुपर्छ।

स्वास्थ्यकर्मीहरूलाई तालिम

2022 31.12.22

काठमाडौं । रेबिज रोगको रोकथाम र नियन्त्रणका लागि स्वास्थ्यकर्मीहरूलाई दक्ष बनाउने उद्देश्यले संचालित तालिम अन्तिम देखि यहाँ शुरु भयो ।

स्वास्थ्य सेवा विभाग, इपिडेमियोलोजी तथा रोग नियन्त्रण महाशाखा तथा विश्व स्वास्थ्य संगठनद्वारा आयोजित चारदिने सो तालिममा काठमाडौं उपत्यका र चितवनका स्वास्थ्य सहायक, स्वास्थ्य कार्यकर्ता, स्टाफ नर्सलगायत ७२ जनाको सहभागिता छ ।

तालिम उद्घाटन गर्दै स्वास्थ्य मन्त्रालयका विशेष सचिव डा. दुर्गाप्रसाद मानन्धरले स्वास्थ्य जनशक्तिमा रेबिजसम्बन्धी चेतना तथा क्षमता बढि गर्ने उद्देश्यले तालिमको आयोजना गरिएको बताउनुभयो ।

यो अवसरमा महाशाखाका निमित्त निर्देशक डा. कोकिलादेवी श्रेष्ठ र स्वास्थ्य सेवा विभागका निमित्त महानिर्देशक डा. योगेन्द्रप्रसाद देवले रेबिज रोगका सम्बन्धमा आ-आफ्नो मन्तव्य व्यक्त गर्नुभयो ।

संगठनमा बर्षेनि १८ देखि २० हजार व्यक्तिले रेबिजविरुद्ध सुई लिने गर्दा १०० भन्दा बढी मानिस रेबिजका कारण मर्ने गरेको बताइएको छ ।

गौररतापत्र २०२२ ६ असार

रेबिजबाट नेपालमा प्रतिवर्ष एकसय जनाको मृत्यु

काठमाडौं, असार ५ गते । मानव जातिलाई धाहा भएको मध्ये सबैभन्दा पुरानो, अत्यन्त इरलाग्दो तथा बहुलाएको पशुबाट लाग्ने रोग रेबिजबाट नेपालमा प्रति वर्ष १०० जना व्यक्तिको अकाल मृत्यु भइरहेको छ ।

सो घातक रोगले मूलतः मानिसको केन्द्रीय मस्तिष्क प्रणालीमा असर गरी रोगको लक्षण देखा पर्छ । रोगले उपचार नभए केही दिनमै मानिसको मृत्यु हुने गर्छ ।

नेपालमा प्रति वर्ष करिब २० हजार मानिसहरूले रेबिज विरुद्धको सुई लिने गरेको एक अध्ययनमा जनाइएको छ । तराईका सम्पूर्ण जिल्ला विधि मंशिरा र उपत्यका अस्ता घना आबादी भएका क्षेत्रहरूमा रेबिज ठूलो समस्याको रूपमा रहेको बताइएको छ ।

रेबिज विरुद्धको सुई लिन खासगरी भैँसी, असोज, फागुन र चैत महिनामा मानिसहरू बढी आउने गरेको बुझिएको छ ।

स्वास्थ्य सेवा विभाग, इपिडेमियोलोजी तथा रोग नियन्त्रण महाशाखाद्वारा प्रकाशित रेबिज रोकथाम र नियन्त्रण विषयक निर्देशिको अनुसार सो रोग खासगरी मध्यमाञ्चल, पूर्वाञ्चल र

पश्चिमाञ्चलमा बढी मात्रामा समस्याको रूपमा रहेको छ । मुलुकमा प्रति १० हजार व्यक्ति मध्ये आठजनाले कुकुरको टोकाइबाट सो रोग लागेको गुनासो गर्ने गरेको उल्लेखित छ ।

विश्व स्वास्थ्य संगठनको अनुमान अनुसार विश्वमा प्रतिवर्ष २० लाखभन्दा बढी मानिसले रेबिज विरुद्ध सुई लिने गर्दछन् र करिब ५० हजार मानिसको मर्ने रोगको कारण मृत्यु हुने गर्छ ।

मानिसलाई रेबिज खासगरी बहुला कुकुर, स्याल, ब्यासो, म्याउरी मूसा र धिरालाको टोकाइबाट लाग्छ ।

सामान्यतया जनावरले टोकेपछि १० दिनसम्म सो जनावरलाई आफ्नो निरीक्षणमा राखेर अवलोकन गर्ने र सो जनावरले न्याल काट्ने, रुने वा पानी नखाने गरेमा वा त्यसको वानीमा परिवर्तन भएमा अथवा बोलाएको नसुन्ने, भनेको नमान्ने, भर्को मान्ने, टोलाएर हेर्ने गरेमा रेबिजको शंका मान्ने हुन्छ । सामान्यतया रेबिज भएको १० दिनभित्र सो रोग लागेको जनावर मर्छ ।

घरमा कुकुर पाल्दा तीन महिनापछि अनिवार्य रूपले रेबिज विरुद्ध सुई नियमित दिन लगाउने,

घर पालुवा जनावर वा कुकुर पाल्दा कुकुरको माउले रेबिज रोग विरुद्धको सुई लिएको हुनुपर्ने, घर पालुवा जनावरको नियमित स्वास्थ्य परीक्षण गराउने, तिनीहरूको शरीरमा भएको घाउ-चोटको तुरुन्त उपचार गराउनुपर्ने, कुकुर वा जनावरले टोकेपछि घाउलाई तत्काल साबुन पानीले राम्ररी धुने र घर बाहिरको जनावरले टोकेमा तुरुन्त रेबिज विरुद्ध सुई लिने कार्य यस रोगबाट बच्ने उपाय हुन् ।

सामान्यतया तीन महिना मुनिका पाल्नु कुकुरलाई रेबिज हुदैन भन्ने आम धारणा छ तर कुकुरको माउले सुई नलगाएको भए सो कुकुर पनि शंकास्पद मानिन्छ । यसो अवस्थामा त्यस्तो कुकुरले टोकेको मानिसले रेबिज विरुद्धको सुई लिनु नै उचित हुने बताइन्छ ।

रेबिज भए पछि टाउको दुबनु, निद्रा नलाग्नु, ज्वरो आउनु, छिट्टै थकाई लाग्नु, शरीरको मान्सपेशीहरू दुबनु, भोक नलाग्नु, घाँटी दुबनुलगायतका लक्षण देखापर्छन् । रेबिजबाट पीडित व्यक्ति बढीमा ६ दिन मात्र बाँच्छ ।

(शुकी एघारी पृष्ठको सातौं सहरमा)

रेबिजबाट नेपालमा

रेबिज (हाइड्रोफोबिया) भएको मानिसलाई शान्त बातावरणमा पठा नचलाई राख्नुपर्छ । विरामीको अगाडि खाने पानी लैजान हुदैन र विरामीको हेरचाह गर्ने व्यक्तिले एघोस-पजा र चर्ममाको प्रयोग गर्नुपर्छ ।

सामान्यतया मानिसबाट मानिसमा नसर्ने हुनाले रेबिज भएको व्यक्तिलाई समाजबाट टाढा राखेर हेला गर्न हुन्न तर मानिस मरेपछि भने उसले प्रयोग गरेको सामान घाममा राम्ररी सुकाएर, लुगाफाटालाई उमालेर, डटोलले न्खालेर प्रयोग गर्नुपर्छ । रोगीबाट मानिसमा नसरे पनि रोगी भए पछि उसबाट निम्केको रेबिजको जावागु भन मध्ये मानिसलाई सन मर्छ ।

रेबिज विरुद्धको सुई कन प्रयोग गर्ने यस विषयमा इपिडेमियोलोजी तथा रोग नियन्त्रण महाशाखाका निर्देशक डा. महेश्वरबहादुर विष्टले अस्पतालबाट निःशुल्क पेटमा दिइने र बाहिर किनर पाखुरामा दिइने सुईमा अन्तर नभएको र पाखुरामा दिइने सुई महंगा भए पनि लगाउंदा साजिलो हुने जानकारी दिनुभयो ।

नेपालका ४० जिल्लामा नियमितरूपमा मानवको लागि रेबिज विरुद्ध सुई आपूर्ति भइरहेको र पशु प्रयोजनको लागि ५० भन्दा बढी जिल्लाहरूमा सो सुइको आपूर्ति इरहेको जनाइएको छ ।

भक्त पनि बहुला जनावरले टोकेमा धामी भाँकी कहाँ जाने, टोकेने कुकुरलाई मारी त्यसको गिदीको लेप लगाउने, टोकेने कुकुर मारी मुटु खाएमा रेबिज हुदैन भन्ने, बहुला कुकुरले टोकेको जनावरलाई समेत धाहा नदिई अरुलाई बेच्ने सस्कार हामी कहाँ रहेकोले गाउँ घरमा यस रोगको समस्या जटिल हुन गएको महसूस गरिएको छ ।

रासस,

Rising Nepal, 10th April, 1998

Dogs: ! Beware of sterilisation

BY A STAFF REPORTER R.N. 10th APR. 1998

Kathmandu, April 9:

The town authority's efforts to get Kathmandu rid of the canines have all gone to the dogs in the past.

Now the authorities are thinking of better ways to keep the dogs off the streets.

"We have stopped killing the dogs and won't kill them any more," says advisor to Kathmandu Municipal Corporation (KMC), Roshan Shrestha.

"The dogs will now be sterilised," says Shrestha. "This should help us contain the dogs' population."

The wisdom dawns on KMC after killing close to 14,000 dogs during the mating season last year--mid August to mid-October.

But sterilisation programme may take a long time to begin.

KMC signed an agreement last week with a Baneshwor based non-governmental organisation, Everest Kennel, which is to launch an integrated programme that aims at 'controlling the stray dogs' population without killing the roaming creatures.

The project has two phases. "Under the first phase, the NGO hopes to bring dogs and their masters into the Kennel's net to estimate the number of domestic and stray dogs in the capital city," said Suresh Shah.

Each dog master will have to pay a hundred rupees per annum to the Everest Kennel. In return the Kennel will issue a tag, dog's health card and tips on how to tame dogs.

"It will take us about four months," Shah said. "This kind of an awareness is necessary because many dog owners here do not know the proper way to keep their pets."

In the second phase, the

Everest Kennel hopes to sterilise both male and female dogs to reduce their number and the risk factors. "We have a long time before we start castration," Shah said.

"If sterilisation does not begin before the next mating season, then may be we will have a to kill the stray dogs once again," said Shrestha. "In that case, we hope the people will cooperate with us."

Kathmandu city is estimated to have over 30,000 stray dogs roaming around all day.

These straying animals are largely responsible for motor cycle accidents at night, according to police.

Rising Nepal, 28 Feb, 1998

Rising **Roast dog for meal** raw

Hong Kong (AFP):

7 Feb. 28 '98

A 52-year-old Hong Kong man has been arrested for roasting a dog in a charcoal stove in his flat, police said Friday.

The man admitted he had bought five dogs two weeks ago, paying less than 100 Hong Kong dollars (13 US), and had eaten two of them before being arrested, press reports said.

It is a crime in Hong Kong to kill a dog or cat for food with a maximum penalty of a fine of 5,000 dollars and six months in jail.

Eating dog is still popular on the Chinese mainland.

RABIES: THE MOST FEARED

R.N 15 May 1990

HEALTH

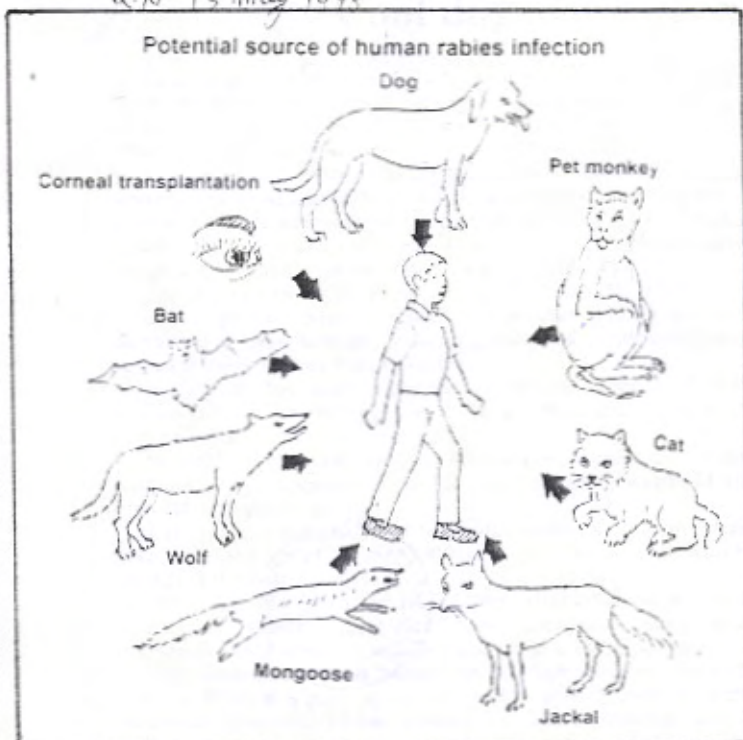
By Dr. G.N. Gongal

RABIES is a fatal disease of humans and all warm-blooded vertebrates, caused by a virus which is present in saliva and which is generally transmitted by the bite of diseased animals, most commonly dogs and other carnivores. It is primarily a disease of animals. Rabies is probably the most feared of all human diseases. The disease appears to have been widely distributed in Europe, Asia and Africa throughout recorded history. Today, rabies in developed countries is reported in animal population, whereas, rabies in developing countries is reported both in animal and human populations.

Rabies infection in man is nearly always the result of a bite by an animal, which has the virus in its saliva. Human patients often exhibit fear of water, and this has given rise to the alternative name of hydrophobia for the disease in humans. The virus cannot penetrate unbroken skin, but even a lick by a rabid animal can be dangerous if a graze or scratch damages the skin. Inhalation of airborne rabies virus into the nose and throat may be an important route of transmission in some species of mammals, but it is extremely rare in humans. No rabies deaths of persons dying from an exposure through the alimentary canal have been reported in the medical literature. In several species of mammals, including dogs, bats and laboratory rodents, rabies has been transmitted across the placenta from mother to fetus. This does not seem to happen during human pregnancy. There are several cases on record from Thailand, the Philippines, and elsewhere of women either developing the symptoms of rabies encephalitis shortly after delivery, or being delivered of healthy babies by caesarian section after the development of symptoms.

Traditionally, people are aware that rabies is transmitted to human beings by dog bite. For those patients who suspect or know that their bite was by a rabid dog, the long and variable incubation period is a desperately worrying time. They feel as if a sentence of death were hanging over them. This is the reason why every victim of a dog bite is afraid of rabies despite proper consultation and vaccination. The situation is beyond control, when a victim of a dog assault had observed a dying hydrophobia patient some time ago. In this sense, exposure or possible contact to a rabid or rabies suspected animal may become a psychological problem rather than a treatment problem. In countries where rabies is endemic, the mental anguish caused by animal bites cannot be measured in such simple terms as the incidence of the disease or the numbers of people vaccinated.

Dogs are the most frequently infected species worldwide and are responsible for transmitting more infection to humans than

any other species. More than 95% human rabies cases are reported due to dog bite in South-East Asia. There is no evidence to support the hypothesis that a true rabies carrier state exists in any domestic or wild animal in the world.

There is no evidence that rodents play a role in maintaining rabies infection in nature. Rodents and other non-biting animals are occasionally infected, but they are not epidemiologically significant in maintaining the disease in nature. Therefore, man, ruminants, and rodents are known as an accidental host of rabies virus.

The possibility of rabies should always be kept in mind when wild animals, which normally avoid human beings, lose their fear of man and appear tame or attack him. Among wild animals, jackal, wolf, mongoose and fox are known as a reservoir of rabies infection in Nepal and India. The importance of wild carnivores like wolves and jackals lies more in the amount of damage a rabid animal can do, rather than in the number of animals involved. Rabies infection has been reported in elephants but not in rhinoceros. Rabies has never been reported in monkeys living free in nature in the Indian sub-continent. Pet monkeys have been known to contract the disease from dogs or cats. Certain species of bats have been found infected in nature in America and some parts of Europe and Asia. It is

interesting that sick bats rarely attack people. There is no evidence to implicate any species of bats as reservoirs or agents in transmission of the disease in the Indian sub-continent. Nevertheless, it is advisable not to handle sick bats.

Rabies virus is a highly fragile organism which can not survive long in non-living objects. It is highly sensitive to sunlight and ultraviolet irradiation, heat and detergents. In order to ensure transmission of rabies virus from diseased animals to healthy animals in nature, it is necessary that saliva of a rabid animal must be highly infective, and it must bite as many vertebrate animals as it can. The saliva of dogs and wild carnivores contains rabies virus in high concentrations at the time of infection. These animals are aggressive and tend to bite other animals even under normal conditions. It may be the main reason why rabies is seen most frequently in dogs and wild carnivores.

There are many factors, that determine whether rabies will be transmitted from animals to animals or animal to human. Simply because an animal is rabid does not mean that it can transmit the infection, since not every animal has the virus in its salivary glands and saliva. Salivary glands of approximately 50 to 90 per cent of animals dead from rabies contain the virus. The prevalence is slightly higher in the

salivary glands of wild carnivores than in dogs. This is the reason why every pet dog bitten by wild animals must be given post-exposure prophylactic treatment.

Factors, which determine the successful transmission of rabies, include the route of administration and biotype of the virus, and the susceptibility of the recipient. The severity, location and multiplicity of bites inflicted on the victim also influence the outcome of potential exposure to infection. A person bitten on the head, neck or fingertips by a rabid animal is at greater risk of developing rabies than one bitten on the trunk or extremities. The reason for the greater risk of transmission in these sites is that these areas are relatively richer in peripheral nerve supply and nearer to the central nervous system.

Most reports of non-bite transmission of rabies have dealt with sporadic incidents but the phenomenon may assume great significance in particular circumstances. Although the milk of rabid cows has been reported occasionally to contain rabies virus, ingestion of milk from an infected cow has not been considered a bona fide exposure. Since we consume only boiled milk, there is no risk of rabies infection. Theoretically, rabies virus can enter the body across intact mucous membranes such as those covering the eye (conjunctiva), but this is a rare case in practical life. Animals do become infected from eating infected meat but there is no well-documented case of man being infected in this way.

Although there is always a potential risk in handling a patient with rabies, there has never been human to human transmission. Rabies virus has been isolated from the saliva of infected humans on many occasions, yet the quantity of virus in human saliva is much less than that of infected carnivorous animals.

Human to human transmission has occurred via corneal grafts from donors who have died from rabies encephalitis. Six well-documented human rabies cases have been recorded following corneal transplantation in USA, France, Thailand and Iran.

Everyone should remember that rabies could not be cured once clinical symptoms of the disease develop but it can easily be prevented. If anyone is bitten by a rabid suspected animal, the following actions should be taken as a prophylactic measure:

- Immediately flush the wound with plenty of soap and water. If soap is not available wash with plenty of water.
- Don't apply chilly powder or lime powder (Chunay) in bite wound.
- Don't apply sutures to the wound.
- Apply any antiseptic.
- Immunize against tetanus.
- Consult an experienced medical practitioner or rabies specialist for consultation and anti-rabies vaccination.
- Don't consult quacks and/or untrained personnel.

Rising Nepal, 1 August 1998

Cool dog

Sydney (AP): R.N. 1A21998

Dead dogs have been found in a canal running into the water treatment plant that pumped parasite-polluted water throughout Sydney, forcing millions to boil water to drink, the state urban affairs minister said Friday.

Fleets of trucks rushed through the streets delivering bottled water to businesses, schools, hospitals and homes as Sydney's 3.7 million residents were warned to boil their drinking water to make it safe. Bottled water vanished off store shelves as customers bought a half-dozen or more bottles each.

The anger of more bottles each.

The anger of Sydney residents was also boiling as they demanded to know how the parasites giardia and cryptosporidium spread through the city's water system.

No illness has been reported so far as a result of the contamination, but the parasites have an incubation period of about a week.

In 1993, 100 people died in Milwaukee, Wisconsin, in an outbreak of cryptosporidium in the city's drinking water. More than 400,000 others got sick.

The tainted water prompted fears that Sydney's reputation has been damaged ahead of the 2000 Olympic Games, for which Sydney is the host.

"Of course it's embarrassing," Prime Minister John Howard told a radio station. "It's one of those unexpected things and everybody here's hoping it will be fixed up as soon as possible."

U.S. Secretary of State Madeleine Albright and Secretary of Defense William Cohen arrived Thursday with a contingent of American reporters, to be greeted by Intercontinental Hotel bellhops informing them the tap water is not safe to drink.

The two officials are in Australia for annual consultations Friday with their counterparts here.

This is the second major urban infrastructure failure this year in the region.

A power failure struck downtown Auckland in February, plunging the commercial heart of New Zealand's largest city into darkness. Sporadic power failures and electricity shortages continued for five weeks.

Several dead dogs were found in an open canal running into the water treatment plant that has been pinpointed as the source of the contamination, Urban Affairs Minister Craig Knowles said.

"How they've got in there, goodness only knows, but they've either fallen in or been thrown in by uncaring owners," Knowles told Australian Broadcasting Corp. radio on Friday.

But Sydney Water managing director Chris Pollett said he doubted a few dead animals could have caused the citywide problem, and said it was more likely that the parasites were generally present in water running into the system.

He said the water system was being flushed and he hoped the tap water would be safe to drink in 48 hours.

Water mains have been opened, and water gushed down curbs as the system was flushed.

Meanwhile, city residents must boil water for at least 60 seconds and preferably for three minutes to avoid the parasites.

Giardia, normally spread from human or animal fecal matter, can cause diarrhea and other gastrointestinal problems.

Raktimanda post, 31 Jan 1998

K P 31 Jan 98 99

Stray dogs pose rabies menace

KAKARVITTA, Jhapa, Jan 30 (PR) - The border town of Kakarvitta has come under the onslaught of the deadly rabies, thanks to the growing band of stray dogs that roam around the area. The dogs travel to various market places in the vicinity each day and spread the disease to the dogs there which in turn spread the killer disease to the livestock and the human population, experts said.

कुकुरको टोकाई सम्बन्धि पत्र पत्रिकाहरुमा प्रकाशित

समाचारहरुको संकलन - २०५५।२०५६

News Collections on Dogbite Cases from Published

News Papers - 1999

Rabies 1999

पे. नं.	शिर्षक	रिपोर्ट गरेको स्थान	मिति	स्रोत
Dog Population Control Campaign				
१	चन्दा सकलनको काम मानिसले मात्र गर्नुपर्छ भन्ने छ र ?	चन्दिगढ	२०५६।३।३०	कान्तिपुर
२	भक्तपुरमा कुकुर नियन्त्रण	काठमाडौं	२०५६।४।१९	गोरखापत्र
	पशु कार्यालय रेविज नियन्त्रणमा सक्रिय	मलंगवा	२०५६।४।२२	कान्तिपुर
	छाडा सुंगुर र कुकुर नगरका शत्रु	विराटनगर	२०५६।५।१९	गोरखापत्र
Killing Stray Dogs is not the Solution Alone				
३	भुस्याहा कुकुर सम्बन्धि अज्ञानताले समस्या थप्दैछ	महोत्तरी	२०५६।४।१९	कान्तिपुर
Dog Bite Statistics Like Morbidity and Mortality				
४	वहुलाहा स्यालको आक्रमणबाट तीन घाइते	जुम्ला	२०५६।३।२०	कान्तिपुर
	वहुलाहा कुकुरबाट दुईको मृत्यू	सिन्धुलीमाडी	२०५६।४।२९	कान्तिपुर
	वहुलाहा स्यालको विगविगि	जाजरकोट	२०५६।५।२५	कान्तिपुर
	Mad dog bites two to death	Sindulimadi	7 Aug., 1999	Kathmandu Post
५	सुभाइमा बहुलाहा कुकुरको विगविगी औषधिको अभाव	पाँचथर	२०५६।५।६	कान्तिपुर
	कुकुरको टोकाईबाट जनता पिडीत	नेपालगंज	२०५६।६।४	गोरखापत्र
६	रेविज : गल्लीगरे यमलोक पुगिन्छ		२०५६।८।१९	गोरखापत्र
Family Planing in Dog for Dog Population Control				
७	छाडा कुकुरको परिवार नियोजन गर्न सुझाव	धरान	२०५६।४।२	कान्तिपुर
८	भुस्याहा कुकुरको बन्ध्याकरण गर्ने कि हत्या	काठमाडौं	२०५६।५।२३	कान्तिपुर

पे. नं.	शिर्षक	रिपोर्ट गरेको स्थान	मिति	स्रोत
९	भुस्याहा कुकुर नियन्त्रणको उत्तम उपाय : बन्ध्याकरण		२०५६।६।९	कान्तिपुर
१०	Hospital lacks ARV	Dang	30 Mar, 1999	Kathmandu Post
	Rabies vaccine crisis in Jumla	Jumla	4 July, 1999	Kathmandu Post
	रेविज विरुद्ध जनजागरण अभियान	हेटौंडा	२०५६।७।१३	गोरखापत्र
	रेविज रोग नियन्त्रणमा पहल	हेटौंडा	२०५६।७।१६	कान्तिपुर
११	रेविज विरुद्धको भ्याक्सिन को लागि टिस्यू कल्चर भिन्नाउन जरुरी	काठमाडौं	२०५६।८।११	गोरखापत्र
	रेविज भ्याक्सिनको अभाव	जुम्ला	२०५६।८।२४	कान्तिपुर

Man-Dog-Cat-Animal Bound Relationship

१२	कुकुर पाल्ने रहर		२०५६।४।७	कान्तिपुर साप्ताहिक
१३	Monkeys hold up biomedical research	Newdelhi	19 July, 1999	Rising Nepal

Rabies outbreak reported cases - 1999

VDC/Municipality	District	Zone	Development Region
Chandan Nath VDC			
Patbhara VDC			
Depalgaun VDC	Jumla	Karnali	Mid. West. Dev. Reg.
Ganiyangot VDC			
Mahendrayadi VDC	Sindhuli	Janakpur	Cen. Dev. Reg.
Dasera VDC			
Badaban VDC	Jajarkot	Rapti	Mid. West. Dev. Reg.
Subhang VDC	Panchther	Mechi	East. Dev. Reg.
Nawalparasi	Nawalparasi	Lumbini	West. Dev. Reg.
Deukhuri	Dang	Rapti	Mid. West. Dev. Reg.

Morbidity and Mortality records of human Rabies in Nepal published in different news papers during 1999.

District	Total dog bite cases	Post-exposure treated cases	%	Death	%
Jumla	10	10	100	0	0
Sindhuli	2	0	0	2	100
Panchthar	1	1	100	0	0
Jajarkot	39	39	100	0	0
Total	52	50	90	2	4

Sources: All daily publication issues of Gorkhapatra, Rising Nepal, Kantipur, Kathmandu Post during 1999.

- NB: 100 person per month visited Jaleshor Hospital in Mahotary district for rabies post-exposure vaccination.
- Nine persons were bitten by Jackal and 30 by dogs in Jajarkot and only 30 received post-exposure treatment (vaccination).
- On an average per day 20-25 person visited Bheri Zonal Hospital in Nepalgunj for rabies post-exposure vaccination.

चन्दा सञ्चलनको काम मानिसले मात्र गर्नुपर्छ भन्ने छ र ! धण्डुगडको यस जङ्गलले घाटीमा एउटा बाल्टिनी भुन्ड्याएर सांख्यौनिक सडकमा बसी चन्दा सञ्चलन गरिरहेको छ । बाल्टिनीमा कारगिलमा वीर गति प्राप्त गरेकाहरुको परिवारको लागि चन्दा सहयोग भनी लेखिएको छ ।

(तस्वीर : एएफपी रासल)

जी.प, १ सावण २०५६

भक्तपुरमा कुकुर नियन्त्रण

काठमाडौं, २१ असार (कास) - भक्तपुरका बासिन्दा नगरलाई रोगमुक्त नगरको रूपमा अगाडि बढाउने क्रममा भक्तपुर नगरपालिकाले यही असार २३ गतेदेखि २९ गतेसम्म नगरपालिकाभित्र अनियन्त्रितरूपमा रहेका बहुरा तथा भुस्याहा कुकुर मार्ने १ हप्ते अभियान सम्पन्न गरेको छ।

कान्तिपुर, २२ सावण २०५६

पशु कार्यालय रेविज नियन्त्रणमा सक्रिय

कान्तिपुर समाचारदाता

मलंगवा, २१ साउन- जिल्ला पशु सेवा कार्यालय र मलंगवा नगरपालिकाको संयुक्त आयोजनामा रेविज रोग नियन्त्रण कार्यक्रमअन्तर्गत अर्नागन्ती भुस्याहा कुकुर मारेर सफिएको छ।

कार्यक्रमअन्तर्गत दुई सय भुस्याहा कुकुरलाई विष खुवाएर मार्नुका साथै दुई

सयभन्दा बढी घरपालुवा कुकुरलाई एन्टीरेविज भ्याक्सिन दिइएको जानकारी पशु चिकित्सक डा. राधेश्याम मण्डलले दिनुभयो।

घरपालुवा पशुलाई कुकुरले टोकिदियो भने १४ दिनसम्म उक्त पशुलाई कार्यालयमा ल्याई भ्याक्सिन दिनुपर्ने भएकोले यस्ता कार्यक्रमहरु गाउँ-गाउँमा अझै सञ्चालन हुनुपर्ने डा. मण्डल बताउनुहुन्छ।

गौरवापत्र, ११ अर्दो २०५६

छाडा सुँगुर र कुकुर नगरका शत्रु

विराटनगर, भदौ १० गते । विराटनगर उपमहानगरपालिकाले नगर क्षेत्रमा अनियन्त्रित रूपमा छाडा छाडिएका सुँगुरहरूबाट उत्पन्न हुने व्यापक फोहोर तथा त्यसबाट फैलन सक्ने विभिन्न रोग नियन्त्रण गर्न लक्ष्य लिई त्यस्ता सुँगुरहरू मार्ने अभियान थालनी गरेको छ।

विशेषगरी सो नगर स्थित जिल्ला विकास समितिको कार्यालय अगाडिको देवकोटा चौक तथा कोशी अञ्चल अस्पताल आसपासका क्षेत्र, जनपथ टोल, चौरा, जहदा, शहरी क्षेत्रमा अनियन्त्रित रूपमा छाडिएका सुँगुर मार्ने काम

भइरहेको कार्यकारी अधिकृत खेमराज कोइरालाले जनाउनु भएको छ।

वर्षाको समयमा शहर फोहोर र दुर्गन्धित पाने तथा त्यसबाट सक्रामक रोग फैलाउने ६५ वटा छाडा सुँगुरहरू जालसम्म मारिएको र त्यसबाट रू. तीन हजार पाँचसय राजस्व समेत संकलन गरिएको कुरा बुझिएको छ।

यसैगरी नगर क्षेत्रमा छाडा पशुहरूलाई पनि अभियानको रूपमा पक्राउ गरी गौशालामा बुझाउने तयारी भइरहेको छ भने सो उपमहानगरपालिकाद्वारा शहरका सम्पूर्ण भुस्याहा कुकुरहरू मार्ने अभियानको पनि तयारी भइरहेको बताइएको छ। रासस

कान्तिपुर, २० असार २०५६

बहुला स्यालको आक्रमणबाट तीन घाइते

कान्तिपुर समाचारदाता

जुम्ला, १९ असार- जुम्ला जिल्लाको चन्दननाथ गाविस, पटभारा, देपालगाउँ, गज्याडकोट, गाविसहरूमा असारको दोस्रो सातादेखि बहुला स्याल तथा कुकुरको टोकाइबाट भण्डै १ दर्जनभन्दा बढी व्यक्ति पीडित भएका छन्।

बहुला स्याल र बहुला कुकुरको टोकाइबाट पीडित रोगीहरू अस्पतालमा जाँदा रेबिज भ्याक्सिन साँकेको कारण निकै चिन्तित देखिन्छन्।

असार १५ गते बिहान ९ बजेतिर पटभारा निवासी मछौराम बाइका बालगा बजार आउँदै गर्दा बाटोमा पर्ने राना राउत भन्ने गाउँमा सिँडिहरूको अवस्थामा बहुला स्यालको आक्रमणबाट घाइते भएको सगरी

सोही गाउँ बस्ने जयबहादुर रावल र उनका ३ बर्षीय छोरासमेत स्यालको आक्रमणबाट सङ्गत घाइते भएका छन्।

त्यसैगरी असार १२ देखि १४ सम्म देपालगाउँ, गज्याडकोट गाविसमा पनि बहुला कुकुरको टोकाइबाट १० जनाभन्दा बढी घाइते भएका छन्। जुम्ला अस्पतालमा असार १० गतेदेखि रेबिजको भ्याक्सिन साँके पनि रेबिजबाट पीडित रोगीहरू छुटपुटिइरहेका छन्। भ्याक्सिनका लागि केन्द्रमा ताकेता गर्दा पनि अझै भ्याक्सिन आइतपुगेको अस्पताल सूत्रबाट थाहा हुनभएको छ। त्यस्तै जुम्ला जिल्लाको छिन्तीचौर र गुठीचौर गाविसहरूमा बहुला कुकुरको सङ्घात देखापरेका करिब १४ वटाभन्दा बढी कुकुरहरू स्थानीय दुबानहरूको सहयोगमा मारिएका छन्।

कान्तिपुर २१ साउन २०५६

बौलाहा कुकुरको टोकाइबाट दुईको मृत्यु

कान्तिपुर समाचारदाता

सिन्धुलीमाडी, २० साउन- महेंद्रभयाडी गाउँ विकास समितिमा बौलाहा कुकुरको टोकाइबाट गतसाता २ जना मानिसको मृत्यु हुनुका साथै ४ वटा चौपाया मरेका छन्।

महेंद्रभयाडी १ मनसाङका १४ वर्षीय दिलीपकुमार राई र बहा नं ४ का चन्द्रकुमार विश्वकर्माको नाम नक्लेका १० वर्षीय छोराको कुकुरको टोकाइबाट मृत्यु भएको छ। कुकुरको टोकाइबाट पीडित बर्ती बालबालिकाहरूलाई उपचारार्थ हेटीहा लगाएको स्थानीय बासिन्दाहरूले बताएका छन्।

कान्तिपुर, २५ आष २०५६

बहुलाहा स्यालको विगविगी

जाजरकोट, २४ भदौ (कास)- दशैरा गाविस वडा नं ४ बडावन गाउँमा रेबिज सरेका स्यालले टोकेपछि करिब ४ दर्जन पुरुहरूको मृत्यु भइसकेको छ। बहुला कुकुरद्वारा जंगली स्यालहरूमा रेबिज सरेको थाहा भएको छ। करिब एक दर्जन स्याल बहुलापुर गाउँमा पसी गोठमा सुतेका मान्छे र गाईबस्तुलाई टोकेपछि गाउँलेहरू भिनेर गाउँका कुकुर र २ वटा स्याल मारेका छन्।

नौजना मान्छेलाई स्यालले टोके रेबिजको सङ्घात देखापरेपछि क्षेत्र नं २ का सांसद रत्नप्रसाद शेरपाको सक्रियतामा औषधि तथा चिकित्सकको टोली रेबिज नियन्त्रणका लागि प्रभावित क्षेत्रमा परिगमनको छ।

K.P. 7 Aug. 1999

Mad dog bites two to death

By a Post Reporter

SINDHULIMADHI, Aug 6 - Two persons were bitten to death by a mad dog in Mahendrajhyadi Village Development Committee. The dog also bit to death four animals.

The two were Dilip Kumar Rai, 14-year-old son of Badri Rai and a 10-year-old son of Chandra Kumar Bishwokarma of ward-4. According to locals here, several other children injured by the dog's bite have been taken to Hetauda for treatment. The villagers have launched a campaign to kill stray dogs.

सुभाङ्गमा बौलाहा कुकुरको बिगबिगी, औषधिको अभाव

कान्तिपुर समाचारदाता

फादिम, ५ भदौ- सुभाङ्गमा ओमनाथ श्रेष्ठलाई बौलाहा कुकुरले टोकेपछि उनले पाँचथर अस्पतालमा उपचार गराइरहेको छन् ।

साउन २५ गते राति श्रेष्ठलाई गुप्ताङ्गमा कुकुरले टोकेपछि छोरीलाई खुकुरी ल्याउन लगाएर बौलाहा कुकुरलाई काटेर मारिदिएको गाविस अध्यक्ष आंमभक्त सेडाईले बताउनुभयो ।

बौलाहा कुकुरले सुभाङ्ग गाउँमा १ सैनो, एक ग्याउने भैसी र एक गोरुलाई टोकेको हुँदा ती पशुको समयमा उपचार

गराउन जिल्ला पशु सेवा कार्यालयमा औषधि नभएको गुनासो अध्यक्ष सेडाईको छ । पशु सेवा कार्यालयमा औषधि राले फ्रिज भए तापनि म्याद सकिएको औषधिको क्षतिपूर्ति सम्बन्धित कर्मचारीले चल्तेनुपर्ने हुनाले मागअनुसार औषधि ल्याउने गरेको कुरा निर्मित कार्यालय प्रमुख जगतप्रसाद राईले बताए, "औषधि विराटनगराबाट मगाउन सकिन्छ ।"

हालसम्म कृषकहरूले कार्यालयमा माग गर्न नआएकोले औषधिको व्यवस्था गर्न काँठनाड भएको विचार धनीराम पण्डितले व्यक्त गरेका छन् । गरिब कृषकहरूका पशुलाई कुकुरले

टोकिदिएकोले स्वयं औषधि खरिद गरेर ल्याउन नसक्ने हुँदा सम्बन्धित कार्यालयलाई व्यवस्था गर्न निर्देशन दिएको कुरा जिल्ला विकास समितिका सपभापर्त उपेन्द्र दगालले बताउनुभयो । बौलाहा कुकुरले टोकेपछि दुहुना भैसीको दूध धेरै उमालेर खाएमा कुनै असर नपर्ने भए तापनि पशुको उपचार भने यथाशीघ्र हुनुपर्ने पाँचथर अस्पतालका प्रमुख डा. तारानाथ पोखरेल बताउँछन् ।

कृषकहरूको उपचार व्यवस्थाका लागि गाउँ विकास समितिले आवश्यक सहयोग पुऱ्याएको छ- अध्यक्ष सेडाई भन्छन् ।

मंगलवार असोज ४ गते २०५६ साल

कुकुरको टोकाइबाट जनता पीडित

नेपालगञ्ज समाचारदाता

नेपालगञ्ज, असोज ३ गते । भेरी अञ्चल अस्पताल नेपालगञ्जमा कुकुरले टोकेका विरामीहरू दैनिक २०-२५ जना आउने गरेको कुरा अस्पतालबाट थाहाभएको छ ।

अस्पतालका अनुसार गत महिनामात्र कुकुरले टोकेका दुईसय विरामीहरू आएका थिए ।

अस्पतालमा कार्यरत स्वास्थ्यकर्मी महेन्द्र शर्माका अनुसार कुकुरको टोकाइबाट पीडित व्यक्तिहरूको अस्पताल आउने संख्या बढ्दो रूपमै रहेको छ ।

बहुदो रुपमा उपचारका लागि आउने त्यस्ता विरामीहरूको उपचार अस्पतालले निःशुल्क गर्दैआएको कुरा अस्पताल प्रमुख डा. अरुण कोइरालाले बताउनुभयो ।

रेविज विरुद्धको खोप लगाउंदा प्रतिव्यक्ति दुईसयदेखि तीनसयसम्म रकमको खोप लाग्ने कुरा स्वास्थ्यकर्मी महेन्द्र शर्मा बताउनुहुन्छ ।

श्री ५ को सरकारले रेविज र सर्पको टोकाइविरुद्धको खोप निःशुल्क उपलब्ध गराउने नीति लिएपछि यस क्षेत्रका विरामीहरूलाई राहत पुगेको विश्वास स्वास्थ्यकर्मी श्याम खनाल व्यक्त गर्नुहुन्छ ।

त्यसो त भेरी अञ्चल अस्पताल विकास समितिले रेविज र सर्पको टोकाइविरुद्धको खोप विरामीहरूलाई उपलब्ध गराउने गरेको थियो । यस्ता विरामीहरूमा न्यून आय भएका व्यक्तिहरू अस्पतालमा उपचारका लागि आउने गर्छन् ।

आर्थिक रूपले विपन्न वर्गहरूलाई उपचारमा लाग्ने सेवा र खर्च केही मात्र लिएर अस्पताल विकास समितिले निःशुल्क खोप नै उपलब्ध गराउनुभन्दा अस्पताल प्रमुख कोइरालाले श्री ५ को सरकारको जनताका लागि स्वास्थ्य, भन्ने नारालाई सार्थक बनाउन यी खोपहरू निःशुल्क उपलब्ध गराएर ठूलो गुण लगाएको विचार व्यक्त गर्नुभयो ।

उहाँले सपले टोकेका विरामीहरूको लागि पनि अस्पतालले निःशुल्क खोप प्रदान गर्दैआएको बताउनुभयो ।

सर्पको टोकाइविरुद्धको खोप लगाउंदा प्रतिव्यक्ति पाँच हजारदेखि १० हजार खर्चासम्म लाग्ने गरेको कुरा उपचारमा संलग्न रहने स्वास्थ्यकर्मी महेन्द्र शर्माले जानकारी गराउनुभयो ।

छाडा कुकुरको परिवार नियोजन गर्ने सुभाब

कान्तिपुर संवाददाता

धरान, १ साउन- धरान नगरको सफाइ तथा रेविज संक्रमणको समस्या रहँदै आएको भुस्याहा कुकुर नियन्त्रण गर्न नगरपालिकालाई त्यस्ता छाडा कुकुरहरुमा परिवार नियोजनको प्रविधि अपनाउनुपर्ने सुभाब दिइएको छ ।

बिहीबार सम्पन्न नगरपालिकाको तेस्रो र चौथो संयुक्त परिषद्को बैठकमा नगर सफाइ व्यवस्थापन समितिको वार्षिक प्रतिवेदमार्थि छलफल हुँदा परिषद् सदस्य जीवनाथ बास्तोलाले उक्त सुभाब दिनुभएको थियो । धरानमा भुस्याहा कुकुर उन्मूलन गर्न नसकिने अनुभवले देखाएको हुँदा उक्त प्रविधि अपनाएमा नियन्त्रणसम्म गर्न सकिने तर्क बास्तोलाले थियो ।

सफाइसम्बन्धी प्रतिवेदनमा संयोजक मदन कर्माचार्यले धरानमा गर्मीको याममा कुकुरको टोकाइबाट रेविज संक्रमण हुने धेरै घटना भएको पाइएकाले भुस्याहा कुकुर मार्ने नियमित कार्यक्रमअन्तर्गत गत वर्ष मात्र १ संय

९८ वटा त्यस्ता कुकुर मारिएको कुरा उल्लेख गर्नुभएको छ ।

भुस्याहा कुकुर उन्मूलन गर्न धरान नगरपालिकाले २०५२ सालदेखि पाल्नु कुकुरहरुमा नाम दर्ता गर्नुपर्ने नियम लागू गरेको छ । संयोजक कर्माचार्यका अनुसार अहिलेसम्म नगरपालिकामा ९ सय कुकुरहरु दर्ता भइसकेका छन् । यसरी दर्ता गरे तापनि नगरपालिकाले रेविजको सुईवापत् लिने ५० रुपैयाँ शुल्क महँगो भयो भनेर कुकुरका धनीहरुले सुई लगाउन नमान्ने गरेकाले दर्ता गरेका कुकुरहरु पनि रेविज मुक्त छन् भन्नसक्ने अवस्था छैन भनी बताइएको छ ।

५ वर्षअघिदेखि सुरु गरेको कुकुर दर्ताको नियमले पनि धरानमा भुस्याहा कुकुरको समस्या समाधान नहुने कुरा स्पष्ट भएको नगरपालिकाले स्वीकार गरेको छ । कुकुर मार्ने अभियान चलाए पनि नगर क्षेत्रमा वर्षेनी उतिकै संख्यामा देखापर्ने भुस्याहा नियन्त्रण गर्न वैकल्पिक उपाय सोच्नैपर्ने कुरा उपपमृख कृष्णनारायण पालिखेले कान्तिपुरलाई बताउनुभयो ।

भुस्याहा कुकुरको बन्ध्याकरण गर्ने कि हत्या ?

■ रामप्रसाद दाहाल

(५)

काठमाडौं

तपाईंले कुकुर पाल्नुभएको छ, होसियार । घेरबाट कुकुर सडकमा जान्छ । काठमाडौं महानगरपालिकाले सडकमा फेला पार्ने भने विष छुवाएर कुनै पनि बेला मारिदिन सक्छ । महानगरपालिकाले यही भट्टी ८ गतेदेखि भुस्याहा कुकुर नियन्त्रण गर्ने अभियान सुरु गरेको छ ।

महानगरपालिकाको भुस्याहा कुकुर नियन्त्रण समितिका अनुसार यसबीच १ हजार ४ सयवटा भुस्याहा कुकुर मारिएका छन् । हाल महानगरपालिका क्षेत्रमा करिब २० हजार भुस्याहा कुकुर भएको अनुमान छ । महानगरबासीमा स्वास्थ्यमा प्रभाव नपरोस् भन्ने उद्देश्यले कुकुर मार्ने अभियान सुरु गरिएको बताइएको छ ।

भुस्याहा कुकुर नियन्त्रण आवश्यक भए पनि कुन विधि अपनाउने भन्ने विवाद उत्पन्न भएको छ । पशु चिकित्सकहरूले कुकुरलाई क्रूरतापूर्वक मार्ने नहुने धारणा

व्यक्त गरेका छन् भने महानगरपालिकाले शल्यक्रिया गर्नुपर्ने बताएको छ ।

हाल कुकुर मार्ने सडकमा राखिने विषले अन्य पशुहरूसमेत मर्ने धारणा देखिएको छ । भुस्याहा कुकुर मार्ने क्रममा फोहोरमैलाको कण्टेनर वरिपरि जथाभावीरूपमा विषमा मिसाएर उमिनेको मासु राखिने गरेको छ जुन सजिलै अन्य पशुले पनि खाइदिन सक्छन् । हिन्दू धर्म तथा संस्कृतिका अनुसन्धानकर्ता डा. गोविन्द टण्डनले भुस्याहा कुकुरलाई राखिएको विषबाट ७/८ बटा गाई मरेको अनुमान गर्नुभएको छ ।

उहाले चावहिलको गांपीकृष्ण हलस्थित फोहोरमैलाको कण्टेनरमा कुकुर मार्ने उमिनेको मासुमा मिसाएर राखिएको विष सेवन गरेर एउटा गाईको गत सात मृत्यु भएको आफुले फेला पारेको बताउनुभयो । भुस्याहा कुकुर नियन्त्रण समितिका संयोजक दीपक केसीले भने गाईले विष सेवन गरेर नभई कागजका टुक्रा, फिसा र कबाडीमा फालिएको फोहोर खाने गरेकाले मृत्यु भएको हुनसक्ने बताउनुभयो ।

'हाथै अगाडि विष मिसाइएको मासुका दुई टुक्रा खाएर कुकुर मार्ने गरिएकोले जथाभावी विष फाल्ने गरिएको छैन,' केसीले भन्नुभयो- 'विष खाएर एउटा पनि गाई मरेको भए हामी जस्तोसुकै मुद्दा खेप्न तयार छौं ।' कुकुर मार्दा महानगरपालिकाले बिज्ञहरूको सल्लाह-सुझाव नलिएको र जथाभावीरूपमा विष छर्काले गाईलगायतका अन्य पशु र सडक बालकको पनि मृत्यु हुन सक्ने सम्भावना रहेको आरोप पशु चिकित्सकहरू लगाउँछन् । 'त्यो विष खानाले गाई मर्ने सम्भावना सतप्रतिशत हुन्छ,' पशु चिकित्सक डा. विजय अधिकारी भन्नुहुन्छ- 'स्टिचिनिन सल्फेट (कुकुर मार्ने प्रयोग गरिएको विष) धाएमा कुनै पनि पशुलगायत मान्छे पनि मर्न सक्छ ।'

महानगरपालिकाले नेपाल भ्रमण वर्ष १९९८ मा पनि राजधानीमा भुस्याहा कुकुर नियन्त्रण अभियान सञ्चालन गरेको थियो । केन्द्रीय पशु चिकित्सालय, त्रिपुरेश्वरका पशु चिकित्सक डा. अधिकारीका अनुसार रयातबेला पनि करिब ३० बटा गाई मरेका थिए । मरेका गाईको केन्द्रीय पशु

चिकित्सालयले पोष्टमार्टम गर्दा ७५ प्रतिशत सडक दुर्घटना र २५ प्रतिशत विष सेवनबाट मरेको पुष्टि भएको थियो । '२५ प्रतिशत गाई त्यही विष खाएर मरेको पाइएको थियो,' डा. अधिकारीले भन्नुभयो ।

पशु चिकित्सकहरूले महानगरपालिकालाई पटक-पटक यसरी कुकुर नमार्ने सल्लाह दिदै आएका थिए । 'अहिले सबैको बाँच्ने अधिकारको हनन गर्दै क्रूरतापूर्वक मार्ने गरिएको छ, हामीले विकल्प दिदादिदै महानगरपालिकालाई कसले यस्तो उत्प्रेरणा दिएको हो ।' डा. अधिकारीले प्रश्न गर्नुभयो । हालको कार्यविधि दीर्घकालसम्म सडक कुकुर नियन्त्रण गर्न उपयुक्त पनि देखिदैन । यसरी कुकुर मार्दा पनि एक वर्षपछि पुनः कुकुरको सख्या त्यति नै हुनसक्छ । भुस्याहा कुकुरलाई सामुदायिक कर्कर मार्निन्छ । भुस्याहा कुकुर भएको ठाउँमा हतपत बाँदर आउने सन्देह नहुने । यिनको अनुपस्थितिमा पशुपति, स्वयम्भूजस्ता बाँदर भएका क्षेत्रबाट बाँदर मानिसको घरमा आएर रोजिब फेसने डर हुने तर्क पशु चिकित्सकहरू गर्छन् । उनीहरूका अनुसार

यस्ता कुकुरले टोलको स्थायी सुरक्षाका काम पनि गर्ने गर्छन् ।

'रातिको सुरक्षालाई यस्ता कुकुर चाहिन्छ, मार्नु हुँदैन' महावीरका ५४ वर्षीय बृद्ध मणिरत्न तुलाधरले भन्नुहुन्छ । 'छानेर रोजिब भएकालाई मात्र मार्नुपर्छ ।' भुस्याहा कुकुर नियन्त्रण र यसबाट सन्ने रोगको निराकरण गर्न शल्यक्रिया गर्नुपर्ने धारणा उनीहरूको छ । 'बच्चालाई नजमिआएपछि समस्या हुँदैन,' डा. अधिकारीले भन्नुभयो । समितिका संयोजक तथा वडा नं.- ३ का अध्यक्ष केसीका अनुसार उपत्यकामा रहेका सबै भुस्याहा कुकुरहरूको शल्यक्रिया गर्ने हो भने ५० लाख रूपैयाँ लाग्छ जबकि अहिलेको विधिले मार्दा दुई लाख रूपैयाँमा भुस्याहा कुकुर नियन्त्रण गर्न सकिन्छ ।

भुस्याहा कुकुर नियन्त्रण गर्नुपर्ने धारणाका स्थानीय वामिन्दा पनि मारिएका कुकुर समयमै उठाएर त्या ठाउँमा खोपडि छुने व्यवस्था नभएको गुनासो गर्छन् । 'मार्नु त ठीकै हो,' बबरमहलकी रीता शर्मा भन्नुहुन्छ- 'तर, मरे घरछेउमा कुकुर मारिएको तीन दिनसम्म उठाइएन ।'

तपाईंले कुकुर, डा. श्री. व. २०१६

भुस्याहा कुकुर नियन्त्रणको उत्तम उपाय : बन्ध्याकरण

रामप्रसाद दाहाल

शहरका सम्भन्त परिवार शौख र सुरक्षाको लागि कुकुर पाल्ने गर्छन्। ती परिवारमा पालिने कुकुरहरू एक प्रकारले भाग्यमानी पनि ठहरिन्छन्। किनकि उनीहरूले खानपान, वासस्थान र औषधिमुलाजस्ता कुरा सधैं पाइरहेका हुन्छन्। सम्पन्न परिवार सुखी देखिएभन्दा त्यो परिवारमा पालिएको कुकुरसमेत सधैं खुसी, स्वस्थ र सुकिलो रहेको हुन्छ।

हुन त यसरी कुकुरको वास्ता गर्नेको संख्या अत्यन्त भिन्ना छ। माउण्ट एभरेष्ट क्यानन क्लबका अध्यक्ष सुरेश शाहका अनुसार कुकुर पालकहरूमध्ये दश प्रतिशतले मात्र कुकुरको सुरक्षा, खानपान, बसोबास र उचित उपचारको प्रबन्ध गरेका हुन्छन्। विपश्चकै तथ्यांक हेर्ने हो भने पनि कुकुर पालेर न्यूनतम स्याहार नगर्नेहरूको संख्या अत्यधिक छ। 'अभू नेपालमा त यो तथ्यांक हेर्दा आँखै तिमिराउछ' शाह भन्नुहुन्छ।

घर सुरक्षा गर्न कुकुर पाल्ने तर सामान्य स्याहार नगर्नेहरूको संख्या अधिक रहनु नै भुस्याहा कुकुरको स्रोत पनि हो। शाहका अनुसार सामान्य स्याहार नपाएर घरपालुवा कुकुरहरू नै २४ घण्टामा २/३ घण्टामात्र घरमा भेटिन्छन्, अन्य समयमा सडकमै घुमिफिर गर्छन्।

यही कारण पनि राजधानीमा भुस्याहा कुकुरको समस्या जहिले पनि देखा पर्छ। नेपाल भ्रमण वर्ष १९९८ मा शहरका सडकमा एउटा पनि कुकुर नदेखियोस् भनेर काठमाडौं महानगरपालिकाले भकाभक विप खाएर यस्ता कुकुरको हत्या गरेको थियो। त्यतिबेला सडकमा कमैमात्र कुकुर देखिन थाले।

तर, महानगर क्षेत्रमा भुस्याहा कुकुरको समस्या पुनः डेढ वर्ष नबित्दै उतिकै देखिन थाल्यो र अहिले यस्ता कुकुरको संख्या २० हजारभन्दा बढी रहेको अनुमान काठमाडौं महानगरपालिका भुस्याहा कुकुर नियन्त्रण समितिले गरेको छ।

यस्ता कुकुरले गर्दा महानगरका बासिन्दाहरूको स्वास्थ्यमा प्रभाव पार्नसक्ने र मानसिक रूपमा समस्या हुने, ट्राफिक जाम हुनेलगायतका समस्या निवारण गर्न काठमाडौं महानगरपालिकाले दोस्रो पटक भदौ ८ गतेदेखि पुनः सडकमा देखिने भुस्याहा कुकुरको हत्या गर्ने अभियान सुरु गरेको छ।

भुस्याहा कुकुर नियन्त्रण समितिको सक्रियतामा करिब १ हजार ५ सय भुस्याहा कुकुरलाई 'स्टिर्चानिन सल्फेट' (कुकुर मान्ने प्रयोग गरिएको विष) सेवन गराएर हत्या गरिसकिएको छ।

पशु चिकित्सकहरूले भने काठमाडौं महानगरपालिकाले अन्त्य पनि विफल भएको भुस्याहा कुकुर नियन्त्रण गर्न हत्या गरेकोमा 'गम्भीर आपत्ति' जनाएका छन्। उनीहरूका अनुसार

जुनसुकै जीवको वाञ्छ पाउने अधिकारको उल्लंघन गर्दै क्रूरतापूर्वक भुस्याहा कुकुरको हत्या गरिएको आरोप पनि पशु चिकित्सकहरूले लगाएका छन्। केन्द्रीय पशु चिकित्सालयका पशु चिकित्सक डा. विजय अधिकारीका अनुसार कुनै पनि जीवलाई कम यातना दिएर मान्ने सकिनेमा काठमाडौं महानगरपालिकाले ठाडै विप खाएर यातनापूर्वक भुस्याहा कुकुर मान्ने अभियान सुरु गरेको छ।

सडकमा देखिने भुस्याहा कुकुर नियन्त्रण गर्ने स्थायी समाधान पनि यो हुन सक्दैन। किनकि ९० प्रतिशत घरपालुवा कुकुरहरू नै सामान्य स्याहार नपाएकाले सडकमा ओर्लने भएकाले यस्ता कुकुर पालुवाहरूमा जनचेतना जगाउन नसकिएसम्म यो समस्या ज्यूका न्यू रहन्छ। जनचेतना नै भुस्याहा कुकुर नियन्त्रण गर्ने स्थायी विधि पनि हो।

'भुस्याहा कुकुरको परिभाषामै विवाद छ, यो त खाते बालकजस्तै हो' शाह भन्नुहुन्छ। यसैले पनि सडकमा देखिने भुस्याहा कुकुर मारिएमा पुनः घरपालुवाहरूले आफ्नो घरमा कुकुर ल्याएर फेरि सामान्य स्याहार नगर्ने भएकाले पुनः ती कुकुरको अधिकांश दिन सडकमै घुमेर बित्ने भएकाले सडकमा देखिने कुकुरको समस्या पूर्व अवस्थामै देखापर्ने हुन्छ।

अहिले राजधानीमा घरपालुवा कुकुरको संख्या पाउन सकिँदैन, तथापि पाँच परिवारमा एक परिवारले कुकुर पाल्ने गरेको अनुमान गरिएको छ। माउण्ट एभरेष्ट क्यानन क्लबले गत साउन ६ गतेदेखि घरपालुवा कुकुर दर्ता गर्ने अभियान सुरु गरेकाले केही समयपछि भने यस्तो तथ्यांक पाउन सकिने आशा पलाएको छ। यसबीचमा क्लबमा ९ हजार ५ सय कुकुर दर्ता गराइएको छ।

सडकमा रहेका २० हजार भुस्याहा कुकुर मान्ने अभियानका क्रममा काठमाडौं महानगरपालिकाले प्रयोग गरेको विपले अन्य पशुहरूसमेत मर्ने थालेको दावी गर्न थालिएको छ। यदि यस्तो हो भने यो कार्य तत्काल बन्द गर्नुपर्छ, कि यस्तो समस्या नदेखिने उपाय अवलम्बन गर्नुपर्छ।

भुस्याहा कुकुर मान्ने क्रममा फोहोरमैलाको कण्टेनर वरिपरि जथाभावीरूपमा विपमा मिसाएर उसिनेको मासु राखिने गरेकोले जुन विप सजिलै खानाले ८ घण्टा जति गाई भैँको पाइएको दावीसमेत हिन्दू धर्म तथा संस्कृतिका अनुसन्धानकर्ता डा. गोविन्द टण्डनले गर्नुभएको छ।

हुन त, महानगरपालिका भुस्याहा कुकुर नियन्त्रण समितिका संयोजक दीपक केसीले गाईने विप सेवन गरेर तम्बा

कागजका टुक्रा, किला र कवाडोमा फालिएको फोहोर खाँने गरेकाले मृत्यु भएको हुनसक्ने बताउनुभयो।

तर, यो विवाद चर्कोउँदै लानुभन्दा भैँका गाईको शव्याक्रिया गरेर विप सेवन गरेको हो कि शोइन भनेर पत्ता लगाउनु पर्छ। यस्तो गरिएको छैन।

महानगरपालिकाले नेपाल भ्रमण वर्ष १९९८ मा पनि राजधानीमा भुस्याहा कुकुर नियन्त्रण अभियान सञ्चालन गर्दा करिब ३० वटा गाई भैँका थिए। पोष्टमार्टम गर्दा तीमध्ये २५ प्रतिशत विप खाएर भैँको प्रमाणित भएको केन्द्रीय पशु चिकित्सालय, विपरेष्वरको पशु चिकित्सक डा. अधिकारी बताउनुहुन्छ। यसले गर्दा विप सेवन गरेर गाई भैँको आशका गर्ने ठाउँ देखिन्छ।

पशु चिकित्सकहरूले महानगरपालिकालाई पटक-पटक यसरी भुस्याहा कुकुर विप खाएर मान्नुभन्दा बन्ध्याकरण गर्नुपर्ने सल्लाह पनि दिदै आएका हुन्। डा. अधिकारीका अनुसार हालको कार्यविधि दीर्घकालसम्म सडक कुकुर नियन्त्रण गर्न उपयुक्त पनि देखिँदैन। यसरी कुकुर मारो पनि एक वर्षपछि पुनः कुकुरको संख्या त्यति नै हुनसक्छ।

२०४५ सालतिर धरान नगरपालिकाले पनि भुस्याहा कुकुर नियन्त्रण गर्ने यही विधि अपनाएको थियो। तर टोलका सधैं कुकुर मर्नाले तजिकै रहेको जंगलबाट बाँदिरहरू घरमा आउने र यसले रेबिज सार्ने त्रास धरानवासीमा पन्यो।

भुस्याहा कुकुर भएको ठाउँमा हतपत बाँदिर आउन सक्दैनन्। यिनको अनुपस्थितिमा बाँदिर भएका क्षेत्रबाट बाँदिर मानिसको घरमा आएर रेबिज फैलने डर हुने डा. अधिकारीले बताउनुभयो। यस्ता कुकुरले टोलको स्थायी सुरक्षाको काम पनि गर्ने गर्छन्।

यो विवादको अन्त्य गर्न र बिगतका अनुभवहरू सम्हालेर काठमाडौं महानगरपालिकाले पटक-पटक भुस्याहा कुकुर नियन्त्रण गर्न खर्च गरिरहनुभन्दा स्थायी समाधान खोज्नुपर्छ। बन्ध्याकरण गरेर स्थायी समस्या निस्कन सक्ने सम्भावना देखिएको पनि छ। किनकि बन्ध्याकरण गरेपछि थप कुकुर थपिने सम्भावना कम हुन्छ भने टोल सुरक्षा गर्ने कुकुर नहुँदा हुनसक्ने चोरी पनि नियन्त्रण हुनसक्छ। हिन्दू धर्ममा पूजा गरिने कुकुरलाई मान्नु उपयुक्त पनि हुँदैन नै। कुकुर मारेर समयमै तउठाउने गरेका कारण रोग फैलने सम्भावना पनि देखिएको छ। तसर्थ कुकुर मारोसाथ उठाउनुपर्छ। भुस्याहा कुकुर नियन्त्रण गर्न पालुवाहरूले पनि घरमा उचित स्याहार गरेर सडकमा जथाभावी छोड्न पनि हुँदैन।

Hospital lacks anti-rabies vaccine

By a Post Reporter

DANG, March 29 - The number of patients seeking anti-rabies vaccines is on the rise here but the hospital does not have the vaccines.

According to Dr Shrawan Kumar Chaudhari, medical superintendent at Mahendra Hospital, in this district itself there are 10-15 rabies patients coming to the hospital daily but there is no vaccine available.

"Even the dispensaries do not have the vaccine and hence we have not been able to obtain them," said Chaudhari.

The rising number of patients and scarcity of the vaccine has been attributed to people rushing to the hospital for vaccine as soon as they are bitten by a dog taking for granted that the dog is mad.

"The number of people going to the hospital is increasing because they rush to the hospital immediately after they are bitten and take the vaccine presuming the dog to be mad," said Ram Bahadur Thapa, a patient who has already taken the vaccine.

Rabies vaccine crisis in Jumla

JUMLA, July 3 (PR) - Over a dozen of people have been the victims of mad dog/jackal bite in Chandannath, Patbhara, Depalbhau and Gajyangkot VDCs in Jumla district for the past five days.

However, people are worried because there is a shortage of anti-rabies vaccine in the hospital. The hospital sources said the vaccine is out of stock for the last nine days and they have requested the central government to send the vaccine soon.

Meanwhile, local youths of Dillichaur and Guthichaur recently killed in their villages more than 14 dogs which looked very much like the mad ones.

गोरखापत्र, १३ कार्तिक २०५६

रेविज विरुद्ध जनजागरण अभियान

हेटौडा, कात्तिक १२ गते । रोटरी क्लब, हेटौडाले हेटौडा नगरपालिका क्षेत्रका माध्यमिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूलाई रेविजबाट बच्ने एकहप्ते जनजागरण तथा सचेतना अभियान कार्यक्रम हालै सम्पन्न गरेको छ ।

सो जागरण अभियानको प्रथमधरणमा नगरक्षेत्रका भूटनदेवी, सिद्धार्थ, बंशगोपाल, विभूवन, आधुनिक, प्रगति र श्रमिक माथिका दुईहजार र मकवानपुर बहुमुखी क्याम्पसका पाँचसयसहित दुईहजार पाँचसय विद्यार्थीहरूलाई रेविज रोगको पहिचान, तरकान उपचार विधि लगायत घरपालुवा कुकुरलाई भ्याक्सिन खोप लगाउने विषयमा प्रशिक्षण दिइएको थियो ।

यसैगरी, हेटौडा नगरका विभिन्न घरपालुवा कुकुरलाई सम्बन्धित घरघनीमाफत रेविजविरुद्ध खोप लगाउने र ती कुकुरहरूको हेटौडा नगरपालिकासंग मिलेर रोटरी क्लब हेटौडाले दत्त अभिलेख राख्ने कार्यक्रम भएको कुरा रोटरी क्लब हेटौडाका सचिव कुर्णगोपाल श्रेष्ठले राससलाई बताउनुभयो ।

नगरका घरपालुवा कुकुरहरूलाई समय-समयमा खोप लगाउन जिल्ला पशु सेवा कार्यालय, मकवानपुर र रोटरी क्लब हेटौडाले छिट्टै औषधि र खोप निःशुल्क

उपलब्ध गराउने भएको छ ।

रेविज रोग नियन्त्रणमा न्याउन गाउँ र नगरमा भ्रम्याहा कुकुर मार्ने अभियान यही कात्तिकको दोस्रो हप्ताबाट रोटरी क्लब हेटौडाले सञ्चालन गर्ने भएको छ ।

यसैबीच, बडादशैंको उपलक्ष्यमा मकवानपुर उद्योग बाणिज्य संघ, जी.टी.जेड, नेपाल र महिला उद्यमी विकास समिति मकवानपुरद्वारा संयुक्तरूपमा यहाँ आयोजित पाँचदिने महिला उद्यमी मेला प्रदर्शनीका सहभागीहरूलाई मकवानपुर

उद्योग बाणिज्य संघका सभापति केशव श्रेष्ठले पुरस्कार तथा प्रमाणपत्र वितरण गर्नुभयो । सो मेला प्रदर्शनीमा जनकपुरको धनुषा जिल्ला मिथिला महिला उद्यमी विकास र मकवानपुरका विभिन्न शाविसका महिला उद्यमीहरूले तयार पारेका बाँस, बेतका हस्तकला सामग्री, तयारी पोशाक, फ्रेमिक पेन्टीङ, पर्दा, सोफाका खोल, दैनिक प्रयोगमा आउने फलामका सामग्री, मौसमी हरिया तरकारी, महिला भुंगार सामग्री, जचार र जाम जेली राखिएका थिए ।

महिला उद्यमी विकास समिति मकवानपुरका अध्यक्ष श्रीमती इन्दिरा गुरुङको सभापतित्वमा सम्पन्न प्रदर्शनी समापन समारोहमा नेपाल उद्योग बाणिज्य

महासंघका केन्द्रीय सदस्य हिरालाल श्रेष्ठ, मकवानपुर उद्योग बाणिज्य संघका पूर्वअध्यक्ष इन्द्रबहादुर श्रेष्ठ र महिला उद्यमी विकास समितिका सचिव श्रीमती सुमिला पाण्डे र महिला उद्यमी सुश्री नर्बदा क्षेत्रीले आ-आफ्नो मन्तव्य व्यक्त गर्नुभयो ।

त्यसैगरी, माइती नेपाल मकवानपुरद्वारा यहाँ सञ्चालित आय आर्जनमूलक तालिमका सहभागी महिलाहरूलाई प्रहरी नायव महानिरीक्षक अनन्तराज भट्टराईले प्रमाणपत्र तथा पुरस्कार वितरण गर्नुभयो ।

माइती नेपाल मकवानपुरका सल्लाहकार सुरेश लामाको सभापतित्वमा सम्पन्न सो समारोहमा प्रहरी नायव महानिरीक्षक भट्टराई, स्थानीय विकास अधिकारी जीवनरत्न बज्राचार्य, जिल्ला एड्स समन्वय अधिकृत भानुप्रकाश ढकाल तथा माइती नेपाल मकवानपुरका प्रमुख श्रीमती सतिता पुरी र समाजसेवी सुश्री गोमा लुइटेलले आ-आफ्नो मन्तव्य व्यक्त गर्नुभएको थियो ।

माइती नेपाल मकवानपुरद्वारा यहाँ आयआर्जनका लागि बाढ्यापालन र कपडा सिलाइका ३५ जना महिलाहरूलाई प्रदान गरिएको सिलाई मेसिन र बाढ्याहरू प्रहरी नायव महानिरीक्षक भट्टराईले वितरण गर्नुभयो । रासस

कात्तिक १३ कार्तिक २०५६

रेविज रोग नियन्त्रणमा पहल

हेटौडा, १२ कात्तिक (कास) - रोटरी क्लब हेटौडाद्वारा हेटौडा नगरपालिका क्षेत्रका माध्यमिक विद्यालयका छात्रछात्राहरूलाई रेविजबाट बच्ने एक साताको जनजागरण तथा सचेतना अभियान कार्यक्रम हालै सम्पन्न गरिएको छ ।

उक्त जागरण अभियानको प्रथम धरणमा नगरक्षेत्रका भूटनदेवी, सिद्धार्थ, बंशगोपाल, विभूवन, आधुनिक, प्रगति र श्रमिक

माध्यमिक विद्यालयका २ हजार र मकवानपुर बहुमुखी क्याम्पसका ५ सयसहित २ हजार ५ सय विद्यार्थीहरूलाई रेविज रोगको पहिचान, तरकान उपचार विधि लगायत घरपालुवा कुकुरहरूलाई भ्याक्सिन खोप लगाउने विषयमा प्रशिक्षण दिइएको थियो । रेविज रोग नियन्त्रण गर्न गाउँ र नगरमा भ्रम्याहा कुकुरहरू मार्ने अभियान सञ्चालन गरिने कुरा रोटरी क्लब हेटौडाले जनाएको छ ।

रेविजविरुद्धको भ्याक्सिनका लागि टिस्यु कल्चर प्रविधि भित्र्याउनु जरुरी

गोरखापत्र समाचारदाता २०५६/११

काठमाडौं, मंसिर १० गते । विज्ञान र प्रविधिको क्षेत्रमा विश्व निकै अघि बढिसकेको छ तर नेपालमा अझै पनि रेविज रोगविरुद्धको उपचारसमेत परम्परागत प्रविधिद्वारा बनाइएको भ्याक्सिन (सीप ड्रप भ्याक्सिन) बाटै भइरहेको छ ।

रेविज रोग नियन्त्रण तथा जनस्वास्थ्य संरक्षण शाखाको परम्परागत प्रविधिबाटै भेडाको गिदीबाट रेविज रोगविरुद्धको भ्याक्सिन उत्पादन गर्दै आएको बताइएको छ । यो भ्याक्सिन उत्पादन गर्न भेडाको साथै खरायो र सेतो मूसाको आवश्यकता पर्ने बुझिएको छ ।

यसरी बनाइएको भ्याक्सिनबाट वर्सेन २०/२१ हजार रेविजका रोगी मानिस र पशुहरूको उपचार हुँदै आए पनि यस प्रविधिको सङ्गमा उन्नत टिस्यु कल्चर प्रविधि मुलुकभित्र प्रवेश गराई भ्याक्सिन उत्पादन गर्नुपर्ने कुरामा सम्बद्ध विशेषज्ञहरूले जोड दिएका छन् ।

भेडाको गिदीबाट रेविज रोगविरुद्धको भ्याक्सिन बनाउन वर्सेन एक हजार पाँचसय भेडा, एकसयबटा खरायो र चार हजार सेतो मूसा आवश्यक हुने गरेको कुरा सो शाखाबाट बताइएको छ ।

यस प्रविधिद्वारा रेविज रोगविरुद्धको भ्याक्सिन तयार गर्दा भेडा, खरायो र सेतो मूसा आवश्यक पर्ने र यिनको अभावमा यस किसिमको भ्याक्सिन उत्पादन कार्य बन्द गर्नुपर्ने कुरा विशेषज्ञहरू बताउँछन् ।

शाखाको आफ्नै स्रोतबाट खरायो र सेतो मूसा उत्पादन गर्दै आएको र टेम्प्लर आकान गरी आवश्यक भेडाको आपूर्ति गरिरहेको कुरा शाखाका निर्मास प्रमुख जगन्नाथ राई बताउनुहुन्छ ।

यस प्रविधिअन्तर्गत रेविजविरुद्धको भ्याक्सिन बनाउँदा जिउंदो खरायोको गिदी भएको भागमा खरायोको गिदीबाट तयार गरिएको रेविज बीउ भाइरस इनआकुलेसन (सुई रोप्ने) गरिन्छ । र, खरायोलाई मारेर त्यसको गिदीमा जम्मा भएको रेविज बीउ भाइरस जिउंदो भेडाको गिदीमा टाउकोमा 'इनआकुलेसन' गरिन्छ । रेविज बीउ भाइरस जिउंदो भेडाको गिदीमा प्रत्यारोपण गरिएको केही दिनपछि करीब-करीब विशिष्ट अवस्थामा पुगेको भेडालाई मारिन्छ र रेविज भाइरस (विघाणु) ले युक्त भेडाको गिदीलाई प्रयोगशालामा लगेर आवश्यक रासायनिक पदार्थको प्रयोग गरी रेविजविरुद्धको सुई उत्पादन गरिन्छ । यस सुईको प्रभावकारिता र गुणस्तर परीक्षण सेतो मूसामा प्रयोग गरेर

मापन गरिन्छ । फलामले फलाम काट्छ भने जस्तै रेविज बीउ भाइरसद्वारा नै रेविजविरुद्धको भ्याक्सिन तयार गरिने बताइन्छ ।

यसरी उत्पादित भ्याक्सिनको गुणस्तर अन्तर्राष्ट्रियस्तरको रहेकोले यसलाई विश्व स्वास्थ्य संगठनले मान्यता दिएको छ ।

हाल एउटा भेडाको मूल्य सरदर रु. एक हजार ४०० पर्ने आउने र प्रति वर्ष भेडाको मूल्य सरदर २१ प्रतिशतले बढ्दै गएको बुझिएको छ ।

हालका वर्षहरूमा वार्षिक २३ लाख ७५ हजार मिलिलिटर रेविजविरुद्धको भ्याक्सिन उत्पादन गर्दै आएको र सोमध्ये तीन लाख ७५ हजार मि. लि. जनावर र बाँकी मानवको उपचारमा प्रयोगमा ल्याइएको शाखाको स्पष्ट गरेको छ ।

शाखाका अनुसार, एउटा स्वस्थ भेडाको गिदी ६० देखि ७० ग्रामसम्म हुने र त्यसबाट उत्पादित करीब एघारसय मि. लि. भ्याक्सिनबाट २०/२२ जनाको उपचार गर्न सकिन्छ ।

यस्तो भ्याक्सिनमा नेपाल आर्मानभर भइसकेको हुताउँदै छ। राई भन्नुहुन्छ- श्री ५ को सरकार स्वास्थ्य मन्त्रालय, स्वास्थ्य सेवा विभाग इन्फिडिमियोलोजी तथा रोग नियन्त्रण शाखाको मागअनुसार भ्याक्सिन उत्पादन गरी उपलब्ध गराउँदै आएको छ ।

उहाँका अनुसार नेपालमा यसरी उत्पादित भ्याक्सिन भारतमा भन्दा सस्तो भएकोले सीमावर्ती क्षेत्रका रेविज रोगबाट पीडित भारतीय नागरिकहरूले नेपालमा आई भ्याक्सिन लिने गरेका छन् । तर, धनाढ्य वर्गहरूले यो भ्याक्सिनको सङ्ग टिस्यु कल्चर प्रविधिबाट उत्पादन गरी आयात गरिएका रेविज रोगविरुद्धका भ्याक्सिनहरू प्रयोग गरे पनि सर्वसाधारण वर्गका लागि यही भ्याक्सिन किफायती रहेको उहाँ बताउनुहुन्छ ।

भेडा, खरायो र सेतो मूसाको बाँच्न पाउने अधिकारलाई यसरी कुण्ठित गर्नु कति मानवीय कुरा हो त भन्ने सन्दर्भमा डा. राई भन्नुहुन्छ- यो मानवीय कुरा त पक्कै पनि होइन तर पनि धेरैको बचाउका लागि र आधुनिक टिस्यु कल्चर प्रविधि मुलुकमा भित्र्याउनु नसक्दा बाध्यतावश यस्तो गर्नुपरेको छ ।

टिस्यु कल्चर प्रविधि महँगो भएकोले यसको व्यवस्था गर्न नसक्ने अधिकसित र अभावकसित मुलुकहरूले परम्परागत प्रविधि प्रयोग गरी भेडाको गिदीबाट रेविज रोगविरुद्धको भ्याक्सिन उत्पादन गर्दै आएको कुरा पशु सेवा विभागका महानिर्देशक डा.

प्रन्हाद सापकोटा बताउनुहुन्छ ।

'टिस्यु कल्चर' प्रविधि उन्नत र खर्चको प्रविधि भए पनि यसलाई मुलुकभित्र भित्र्याई प्रयोगमा ल्याउन सकिँसम्म देशलाई टुली फाइदा पुग्ने र पशुहरूको बाँच्न पाउने अधिकार सुरक्षित हुने बताइएको छ ।

परम्परागत प्रविधिको सङ्ग टिस्यु कल्चर प्रविधि मुलुकमा भित्र्याई प्रयोगमा ल्याउन विभाग तल्लीन रहेका बताउँदै डा. सापकोटाले जापानी सहयोग सम्म जाइकासंग मिलेर यो प्रविधि भित्र्याउने कुरामा सोच बनाइ दुबैपक्षबीच करिबानी पनि भइरहेका जानकारी दिनुभयो ।

सुरोपती मुलुकमा विविध खाले पशुहरूको बाँच्न पाउने अधिकारको पक्षमा आवाजहरू उठाउने गरिएको तर हामीकहाँ पशुहरूलाई माया गर्ने संस्कारको अभावमा पशुहरूको बाँच्न पाउने अधिकार कुण्ठित हुन पुगेको विचार एकजना सम्बद्ध अधिकारी नाम नबताउने गर्तमा भन्नुहुन्छ ।

पशुहरूको बाँच्न पाउने अधिकारको संरक्षण गरिनुपर्दछ भन्ने पक्षमा आफू रहेको तर नेपालमा सरकारी एव गैरसरकारी दुई तर्फबाट पशुको बाँच्न पाउने अधिकार सुरक्षित गर्ने कदम नचालिएको बताउँदै उहाँले प्रतिप्रश्न गर्नुभयो- पशुलाई निर्दयतापूर्वक मारेर आफ्नो जीवन बचाउन चाहनेले भोलि बातावरणीय असन्तुलन भएमा के गरेर बाँच्ने नि ?

पशु स्वास्थ्य ऐन, २०५५ मा पशुहरूको स्याहार सुसार, खानापन, आहारविहार, र उनीहरूप्रति क्रूर व्यवहार गर्न नपाउनु आदिको उल्लेख भए पनि बाँच्न पाउने अधिकार सम्बन्धमा भने कुनै प्रावधान नभएको कुरा सह-न्यायाधिकार नरेन्द्रप्रसाद पाठक भन्नुहुन्छ ।

पशुहरूको बाँच्न पाउने अधिकारको व्यवस्था हामी कहाँ नभए पनि कतिपय पशुलाई मान्ने नपाउने व्यवस्था भने मुलुकी ऐन चौपायको महल र स्थानीय प्रशासन, ऐन, २०१८ मा गरिएको उहाँले बताउनुभयो ।

स्वस्थ भेडालाई मारेर रेविजविरुद्धको भ्याक्सिन उत्पादन कार्य पशुको बाँच्न पाउने अधिकारविरुद्ध हुनुको साथै मानवीय दृष्टिकोणले पनि त्यति राम्रो नभएको र भविष्यमा यसले बातावरणीय सन्तुलनमा समेत प्रतिकूल असर पार्ने जाने संभावना पनि त्यतिकै भएकोले यस प्रविधिको सङ्ग टिस्यु कल्चर प्रविधि प्रयोगमा ल्याउनुपर्ने कुरामा सम्बद्ध क्षेत्रका अधिकारीहरू जोड दिनुछन् । उनीहरूको भनाइ छ- यसका लागि सरकारी स्तरबाटै प्रतिबद्धता र महत्त्व गरिनुपर्दछ ।

कान्तिपुर, १४ मंसिर २०५६

कान्तिपुर समाचारदाता

रेविज भ्याक्सिनको अभाव

जम्मा- गत आइतबार जम्मासा फलैएको रेविज रोगबाट बुधवारसम्ममा महत्त गाविसमा ३ जना, पटमारा गाविसमा ३ जना र पातारासीमा ३ जना पीडित भएका छन् । जनस्वास्थ्य कार्यालयमा भ्याक्सिन नभएकोले रोग नियन्त्रण महाशाखामा तोकता गर्दा पनि नआइपुगेपछि पीडित व्यक्तिहरूले नेपालगञ्जबाट किनेर भ्याक्सिन फिकाउनु बाध्य भएको पीडित पृथ्वीनाथ योगी बताउनुहुन्छ ।

लागि कुकुर पाल्ने गर्थे। यता आएर काठमाडौंवासीहरूमा कुकुर पाल्ने सोख निकै बढेको छ। तर यो सोख मात्र नभएर आवश्यकता पनि बन्दै गएको छ। परिवारको सुरक्षाका लागि पनि मानिसहरूले कुकुर पाल्ने गरेका छन्। काठमाडौंका सौखिनहरूले आफ्नो प्रतिष्ठा तथा घरको शोभा बढाउनका लागि कुकुर पाल्ने गरेका छन्। कुकुरलाई आफ्नो बडरुम, भान्साकोठा, गाडीमा र मोटरसाइकलमा राखेर घुमाउनेहरूको पनि कमी छैन।

मानिसले कुकुरलाई माया गर्नुको खास कारण के हो? कुकुर एक घरपालुवा र अति नै इमान्दार सिपाही हो, इतिहास पल्टाउँदा आजभन्दा १२ हजार वर्ष

अगाडिदेखि कुकुरको विकास भएको देखिन्छ। कुकुर ब्यासांको विकसित रूप हो भन्ने धारणा पशु विशेषज्ञहरूको छ। कुकुरको विकास गर्ने उद्देश्य राखेर बलायतमा संसारको पहिलो क्यानल क्लबको स्थापना सन् १८७३ मा भएको थियो। नेपालमा सन् १९७३ मा नेपाल क्यानल क्लबको स्थापना भएको थियो। यसले कुकुरको विकास गर्ने काम केही माथामा गरे तापनि यसले निरन्तरता भने पाउन सकेन। क्यानल क्लबको स्थापनासँगै नेपालका कुकुरको विकास गर्ने हेतुले माउन्ट एभरेष्ट क्यानल क्लब, हिमालयन क्यानल

बाँकी पृष्ठमा ६ मा

कुकुर पाल्ने रहर

सुधीर नेपाल

काठमाडौं। नायिका शर्मिला मल्ल आफ्नो जोनीलाई सम्मूच्याउँदै मासु खुवाउँदै थिइन्। नायिका मल्लले आफ्नो घरमा तीनवटा कुकुर पालेकी छिन्। यी कुकुरले नायिका मल्लको घरको सुरक्षामात्र गरेका छैनन्। यो उनको शोख पनि हो। शर्मिला मल्ल कुकुरहरूका लागि प्रत्येक दिन १ सयदेखि १ सय २५ रुपैयांसम्म खर्च गर्दाछिन्। नायिका मल्ल कुकुर पाल्दाको आफ्नो अनुभव बताउँदै भनिन्छ, 'कुकुर पाल्नेले खानामा भन्दा पनि औषधी उपचारका लागि बढी खर्च गर्नुपर्ने रहेछ।'

राजधानीमा कुकुर पाल्ने सोख नयाँ होइन। पहिले-पहिले राणा शासकहरू र त्यति बेलाका हुनेखानेहरू सोखका

पृष्ठ १ बाट जारी

पहिले-पहिले धनाढ्य परिवारका ब्यक्तिकु कुकुर पाल्ने गर्थे। कुकुर पाल्ने चलन अहिले पनि अभिजात्य वर्गमा बढी भएको पाइन्छ। तर अहिले देखासिकी रूपमा कुकुर पाल्ने चलन अत्याधिक बढेको छ। हाम्रो धार्मिक ग्रन्थअनुसार कुकुरले स्वर्ग जाने बाटो देखाउने हुनाले हिन्दू समाजमा विहारको एक दिन कुकुर पूजा गर्ने परम्परा छ। महाभारतमा लिखिएअनुसार राजा यादवहरूले पनि स्वर्गको यात्रामा जाँदा

कुकुर भित्रिने चलन चलेको हो। उताका अनुसार विश्वमा ६ सय जातका कुकुरहरू छन्। तर नेपालमा भने ३५ देखि ४० जातका कुकुरहरूमात्र पाइने कुरा पाँच शाह बताउनुहुन्छ।

शाहका अनुसार नेपालमा कुकुरको विकास गर्ने क्रममा नेपाल प्रहरी अगाडि छ। नेपाल प्रहरीले अपराधी पक्रने कार्यमा यसको प्रयोग गरेको पाइन्छ। नेपाल प्रहरीले नै कुकुरलाई तालिम दिने प्रक्रिया सुरु गर्‍यो। काठमाडौंमा मात्र ६० हजार कुकुर रहेको

कुकुरलाई साथ लिएर गएको थिए। तर कुकुरलाई बिहानको मर्मिड वाकमा सँगै लिएर जाने विद्युत् प्राधिकरणका पूर्व कार्यकारी निर्देशक अजितनारायण सिंह भने आफूले सुरक्षाको दृष्टिकोणले मात्र कुकुर पालेको बताउनुहुन्छ। उहाँ आफ्नो कुकुरलाई सामान्य ढाल, भात मात्र दिने र हप्ताको दुईपटक रागाको मासु दिने गरेको बताउनुहुन्छ। कुकुर पाल्नु आफ्नो सोख भएको बताउनुहुने भीमसेनगोलाका मोहन थापा भने सामान्य नेपालीले खान आट नगर्ने दूध, बिस्कुट र फलफूलजस्ता खानेकुरा मात्र आफ्नो कुकुरलाई खान दिने गरेको दावी गर्नुहुन्छ।

राजधानीका कुकुरका सौखिनहरूले गर्ने भनिएको कुकुर महोत्सव भारी वधाको कारणले केही पर सारिएको छ। उक्त महोत्सव भएको असार १२ र १३ गते महेन्द्र पुलिस क्लबको हलमा गर्ने भनिएको थियो। महोत्सव सारिनुपर्ने कारण थियो- राजधानीका कुकुरका सौखिनहरूले आफ्नो कुकुरलाई एकैछान पनि पानीमा रुजाउन छोडिनु।

माउन्ट एभरेष्ट केनल क्लबका प्रबन्धक सुरेश शाहका अनुसार नेपालमा पाइने विभिन्न जातका कुकुरहरूमा ल्हासा एल्फो, तिबेटियन स्पिनियल, तिबेटियन मार्साटिफ आदि छन्। उहाँका अनुसार राणाहरूले नेपालमा शिकार खेलका लागि विदेशी कुकुर ल्याउँदा नै नेपालमा विदेशी

शाह बताउनुहुन्छ। त्यसमध्ये १० हजार मात्र घरपालुवा कुकुर छन्, बाँकी सबै भ्रम्याहा कुकुरमा गान्छन्। यसरी भ्रम्याहा कुकुरको नियन्त्रण गर्ने कार्य आफ्नो क्लब र महानगरपालिकाका दुवैले गरिरहेको कुरा पनि उहाँ बताउनुहुन्छ। शाहका अनुसार सानो जातको कुकुर पाल्नका लागि प्रतिमहिना ३६ सय र ठूलो जातको पाल्नका लागि प्रतिमहिना ५८ सय खर्च लाग्छ। पशु चिकित्सक मुकुल उपाध्याय कुकुरको स्याहार पनि मानिस सरहै अनुसार गर्नुपर्ने सुझाव दिनुहुन्छ। कुकुर विशेषज्ञहरूका अनुसार नेपालमा पनि अमेरिकामा जस्तो रोथल सोसाइटी फर प्रिभेन्सन अफ पानिपल बिपुटी टु एनिमलजस्तो जनावरसम्बन्धी भिन्ने कानूनको निर्माण हुनुपर्छ। अति मात्र जनावरहरू सुरक्षित भएको महत्सय गर्न सकिन्छ। डा. उपाध्यायका अनुसार कुकुरका उपचारका लागि मासिक खर्च १ सय परेछ। यसको तालिमका लागि भने ६ हजार परेछ। नेता अभिनेताहरू आरुषक गुडियाजस्तो 'ल्याप डग' र व्यापारीहरूले भन्ने डरमागो 'गार्ड डग' को प्रयोग गर्दछन्। कुकुर सौखिनहरूले एउटा कुकुर किन्नका लागि ३ हजारदेखि ३५ हजारसम्म खर्च गर्छन्। यसमा पनि सबभन्दा महँगो कुकुर ग्रेडन हाली किन हो र सस्तोमा जापानिज स्पिज हो। प्राय उच्च वर्गका व्यापारीहरू नै कुकुर किन्ने कार्यमा अगाडि देखिन्छन्। यसमा पनि जमेत सफाई बढी माथामा थियो हुने कुरा शाह बताउनुहुन्छ।

Rising Nepal, 19 July 1999

Monkeys hold up biomedical research

New Delhi: (PTI)

Supply of animals to biomedical researchers across the country has been interrupted and some drug research projects have come to an abrupt halt following a fight between the National Centre for Laboratory Animal Science (NCLAS) in Hyderabad, which supplies animals to 165 institutes in India, and a committee set up for the welfare of experimental animals.

Under the rules introduced in December 1998, laboratories which breed or experiment with animals are required to get themselves registered with the committee for the Purpose of Control and Supervision of Experiments on Animals (CPCSEA) which is chaired by Maneka Gandhi, minister for social justice and herself an animal activist.

Although NCLAS had applied twice, it was refused registration on the ground that it was using monkeys trapped from the wild (instead of being laboratory-bred) and that they were kept in cages not up to international standards--arguments that are denied by NCLAS.

Last week A.P. Singh, secretary of the committee, ordered NCLAS to release all the 48 monkeys as a condition for registration and, according to NCLAS scientists, warned their director Kamala Krishnaswami of imprisonment if the order was not complied with.